

Porabje

TEDNIK SLOVENCEV NA MADŽARSKEM Monošter, 21. decembra 2023 - Leto XXXIII, št. 51-52

***BLAJŽENE BOŽIČNE
SVETKE VAM ŽELEJMO***

ZVON V ANDOVCIH ZVONI ŽE DVESTO LET

Andovčani so 16. decembra pozno popoldne, dan pred tretjo adventno nedeljo, priredili predbožično druženje. Na ta praznični zvečer so ob-

Praznično osvetljeni zvonik, ki že 200 let stoji v Andovcih.

hajali kar tri obletnice. Ob 17. uri so se zbrali pri osvetljenem zvoniku na osrednjem območju, ki je eden od simbolov te male porabske vasi. Vaščani so se s slovesnimi litanijami spomnili 200-letnice zvonika, ki je bil zgrajen leta 1823. »V 200 letih je zvon tega zvonika zmeraj zvonil – razen na veliki petek in soboto – vsak dan trikrat, nas opozarjal, naj molimo. Njegova funkcija pa je bila prvotno tudi v tem, da je ljudi orientiral v času; zjutraj, da bi vstali; če so delali na njivah in so zaslišali zvon, so šli domov na kosilo, ali pa so orodje spustili iz rok, moški sneli klobuke in molili; ob večernem zvonjenju pa so vedeli, da bo počasi treba iti spat,« je ob uvodnem pozdravu povedal predsednik Kulturno-turističnega društva Andovci Karel Holec, od katerega smo še zvedeli, da so z zvonika opozarjal tudi na hude nevihte in požare. V takih primerih je zvonilo drugače. Ker v Andovcih ni cerkve niti pokopa-

lišča, zvonovi ob 11. uri naznanjajo žalostne novice ob smrti sovaščanov. Zvonik je bil že večkrat obnovljen, dolga leta so po zvonu udarjali ročno, to delo je opravljal vaški zvonar, leta 1997 pa so prešli na elektriko. Litanije sta ob zvoniku vodila domači župnik Tibor Tóth in markovski župnik Dejan Horvat, svete slovenske pesmi je zapel Cerkvni zbor ZSM Števanovci. Po skupni molitvi in blagoslovitvi zvonika so se zbrani odpravili k Porabski domačiji, kjer so člani andovskega društva zunaj uprizorili žive jaslice. Tudi Porabsko kulturno in turistično društvo Andovci praznuje, pred 15 leti je bilo ustanovljen z namenom, da bi aktivno delovali pri ohranjanju maternega jezika ter negovanju kulture in šeg slovenske skupnosti v Porabju. Eden od vsakoletnih programov društva so žive jaslice, ki so v Andovcih edinstven skupnostni dogodek. Letos so jih uprizorili že desetič. Na dvorišču Porabske domačije je postavljen betlehemska hlev, na njem betlehemska zvezda. Marija sedi ob jaslicah, v katerih leži božje Dete, Jožef ob Mariji, z roko na njeni rami, skupaj občudujeta novorojenčka. Ob prizoru slišimo iz zvočnika lepe slovenske božične pesmi, na steni domačije vidimo posnetke o Jezusovem rojstvu. Vsi, ki smo tam, stojimo okameneli, drgetamo – pa ne samo od mraza, navdaja nas občutek vzvišenosti. Kot če bi nas popeljalo v pravi Betlehem, kjer ni nič posebnega, le ubogo dete,

in tudi on strmi v Dete. Ves čas se sliši pesem, vmes se pridružita druga dva kralja. Pa še pesem o pastirjih in eden za drugim prihajajo k Jezusu. Vse se dogaja v božjem miru in v božjo slavo. Po doživljanje betlehemske dogodkov močno prevzame našo dušo, očarani smo. Naravnost katarzičen učinek pa predstavlja pesem madžarskega

Zvonik je pomemben simbol vasi, zato so ta motiv izbrali tudi za njen grb.

pesnika Andreja Adyja z naslovom Božič. To prečudovito pesem poslušamo v izvedbi že pokojnega igralca Gyule Szaba. Nihče drug je ne bi mogel recitirati tako pokorno in predano. Njegov globok umirjen glas, prekrasni posnetki na steni domačije in vsebina pesmi nas

povsem preplavijo z občutki, samo zamegljeno še vidimo Sveto družino v hlevu. Tam v majhnosti je bil Bog. O tem smo bili vsi prepričani. Majhnost, čudenje majhnemu detetu je bilo tisto pravo sporočilo.

Cilj je bil dosežen: vaščani so obdarili vse, ki smo prišli kot gledalci. Z uprizoritvijo in z ljubeznijo prežetim razpoloženjem, ki se ob koncu jaslic razvije v srcu vseh. Želim vam, dragi bralci, da tudi vi začutite milost majhnosti. »Gospod, nauči nas ljubiti majhnost. Pomagaj nam razumeti, da je to pot do resnične veličine. Toda kaj konkretno pomeni sprejeti majhnost? Najprej je treba verjeti, da Bog želi priti v majhne stvari v našem življenju, da se želi naseliti v vsakdanji stvarnosti, v preproste geste, ki jih delamo doma, v družini, v šoli, v službi«. S temi besedami papeža Frančiška, ki jih je povedal med božično polnočno sveto mašo v baziliki sv. Petra v Vatikanu pred dvema letoma, vam želimo

Udeleženci prireditve med opazovanjem živih jaslic

lepe, mirne, ljubezni in radosti polne božične praznike. Pride do jaslic, poklekne, nato pristopi k staršem

lepe, mirne, ljubezni in radosti polne božične praznike.

Nikoletta Vajda-Nagy

Lipa je zdrava, raste in vsako leto cveti

Pred 25 leti, 18. novembra 1998, sta bila v Monoštru na isti dan slavnostno odprta slovenski generalni

in se zahvalila »vsem organizacijam in posameznikom, v Sloveniji in na Mad-

žarskem, ki so nam pred 25 leti pomagali pri izvedbi največje investicije za Slovence na Madžarskem in so pomagali tudi zdaj pri njeni obnovi.« V petindvajsetih letih se je v Monoštru zvrstilo šest generalnih konzulov oziroma konzulk. Dubravka Šekoranja, ki je kot sedma svoje naloge prevzela konec avgusta letos, je v govoru naštel nekaj najpomembnejših dosežkov, pri katerih je sodeloval tudi generalni konzulat. Omenila je tudi gospodarski razvoj Porabja, h kateremu veliko prispevata tako slovenski vladni program spodbujanja gospodarske osnove slovenske narodne skupnosti na Madžarskem kot madžarski razvojni program za Porabje. »Posebej bi želela izpostaviti rezultate popisa prebivalstva na Madžarskem jeseni 2022. Za pripadnike slovenske narodnosti se je opredelilo 3.965 oseb, kar je za tretjino več kot leta 2011. K temu je pomembno prispevala kampanja Slovenec sem, ki so jo s ciljem ozaveščanja o lastnih koreninah organizirale narodnostne organizacije,« je še dejala Dubravka

Latorcai je poudaril, da »Slovenci na Madžarskem

njave vlade – prejeli malo več kot 75 milijonov forin-

tov, se je ta podpora povečala in je v lanskem letu znašala 400 milijonov forintov.«

Državni sekretar na ministrstvu za gospodarstvo, turizem in šport Dejan Židan se je kot slavnostni govornik dotaknil rezultatov lanskega popisa prebivalstva na Madžarskem. To, da je Slovencev

Andrea Kovács

predstavljajo most med našima državama, ravno tako kot predstavljajo tudi

za tretjino več kot pred 11 leti, po njegovem mnenju »predstavlja veliko zmago

V kulturnem delu prireditve je zaigrala skupina Marko banda.

konzulat ter Slovenski kulturni in informacijski center oziroma Slovenski dom. Obletnico so prejšnji teden proslavili s sprejemom in slovesnostjo, na kateri je zbrane najprej nagovorila predsednica Zveze Slovencev na Madžarskem Andrea Kovács. Med drugim je spomnila, da sta ob odprtju takratna predsednika Madžarske in Slovenije posadila lipo, simbol slovenstva. »Lipa je zdrava, raste in vsako leto cveti. Tudi Slovenci na Madžarskem smo živi, se razvijamo, ustvarjamo in si na različne načine prizadevamo, da bi ohranili naš jezik in našo kulturo,«

Med gosti je bilo kar nekaj županov z obeh strani meje.

žarskem, ki so nam pred 25 leti pomagali pri izvedbi največje investicije za Slovence na Madžarskem in so pomagali tudi zdaj pri njeni obnovi.«

V petindvajsetih letih se je v Monoštru zvrstilo šest

Šekoranja.

V imenu namestnika ministra za regionalni razvoj Madžarske Csabe Latorcaija, ki se zaradi vladnih obveznosti ni mogel osebno udeležiti dogodka, je govor prebrala Monika Gázsó.

Madžari, ki živijo v Prekmurju, vez med matično državo in Slovenijo.« Da je to sodelovanje uspešno, kaže tudi dejstvo, da se je podpora narodnostim, ki živijo na Madžarskem, v minulem desetletju in pol povečala za šestkrat, s 3,6 milijarde forintov na okoli 21 milijard forintov: »Kar pa se tiče podpore Slovencev, ki živijo na Madžarskem, medtem ko so leta 2010 – torej v času zame-

Slovenk in Slovencev, živečih v Porabju, saj ljubijo svoj jezik, kulturo in korenine«, pomembna pa je tudi pomoč, ki jo Slovencev dajeta tako madžarska kot slovenska država; ne več samo na področjih jezika, kulture, medijev, ampak prvič v zgodovini tudi na področju gospodarstva.

Besedilo in foto
Silva Eöry

LEPOTA POKRAJINE IN LEPOTA PORABSKEGA LJUDSKEGA IZROČILA

Zveza Slovencev na Madžarskem in Slavistično društvo Prekmurja, Prlekije in Porabja sta drugič pripravila

razkrivajo tudi prispevki letošnjega literarnega natečaja. Lepota pokrajine in lepota porabskega ljudskega

tančnega opisa in zaporedja dogodkov. Pripoved kaže pozitiven odnos do jezika in etnografske tradicije,« je

fant, osrednji pripovedni lik, prav s pomočjo naravnih danosti, ki jih črpa iz domače pokrajine, uspešno prestane tipične pravljичne preizkušnje. Sporočilo, ki izhaja iz pripovednega dogajanja v Noémini avtorski pravljici, je pomenljivo: človek za srečno življenje ne potrebuje neizmerne materialnega bogastva, ampak toplino doma in domačo pokrajino. Noémina zgodba je zanimivo zlitje žanra pravljice in porabskega folklornega izročila, ki ga je vključila v pripoved. Podoben pristop Noémi uporabi tudi na jezikovni ravni, tako da v knjižno slovenščino vpleta porabsko narečje ter z njim učinkovito jezikovno karakterizira pripovedne like. « Drugo nagrado je žirija prisodila Dóri Doszpot za kratko zgodbo Pravlјica za lahko noč, tretjo pa Jázmin Illés za kratko zgodbo Po

povedovalec med iskanjem knjige naključno najde papirnato škatlo, v kateri so stare črno-bele fotografije. Te v njem sprožijo niz

Skupinska slika nagrajencev s prireditve.

Franci Just iz Slavističnega društva Prekmurja, Prlekije in Porabja je poudaril, da prispevki v veliki meri prikazujejo lepoto pokrajine in lepoto porabskega ljudskega izročila.

literarni natečaj Porabske litere. Franci Just je uvodoma poudaril, da je na svetu

izročila sta bili pglavitni navdih avtorjem in avtoricam. «

zapisala žirija, ki je drugo nagrado namenila Hanni Wachter za spis Zgodba o

dečku, tretjo pa je prejela Zsófia Mizser za spis Čudovite počitnice. Nagrado za mentorja je dobila učiteljica DOŠ Jožefa Košiča Gornji Senik Beata Bajzek - Sáfár.

Vanda Krajczár

Prispela dela (skupaj jih je bilo deset) so ocenjevale tri žirije. Med najmlajšimi ustvarjalci, osnovnošolci, je prvo nagrado prejela Vanda Krajczár za kratko zgodbo Kak so prva gostüvanje služili. »Vanda pozna domače narečje, pri obravnavi teme je verjetno vključila starše ali stare starše,

dečku, tretjo pa je prejela Zsófia Mizser za spis Čudovite počitnice. Nagrado za mentorja je dobila učiteljica DOŠ Jožefa Košiča Gornji Senik Beata Bajzek - Sáfár.

V kategoriji srednješolcev in študentov je, tako kot lani, žirija najbolj prebrala Noémi Illés z Največjim zakladom, pravljіčno zasnovano pripovedjo, ki je po besedah žirije »slavospev Porabju, porabski naravi in porabskim ljudem ter njihovemu jeziku. Porabski

Dušan Mukič

družinskih spominih. V kategoriji odraslih je prvo nagrado prejel Dušan Mukič za Zranek vüpanja, lirsko črtico, »v kateri pri-

spominov iz preteklosti in občutkov. Izjemno poetičen slog vzbudi v bralcu pričakovanja, ki jih je nemogoče natančno opredeliti. Nostalgija se prepleta z občutki upanja, hkrati pa tudi nejasne tesnobe. Ta občutja samo še poudarja ponavljajoči se litanijski verz Aleluja, vala bojdi vsikdar Baugi, za katerega prav tako ne moremo vedeti, ali je izraz pripovedovalčevega iskanja gotovosti ali strahu pred neznanim. « Žirija je še poudarila, da gre za mojstrsko izpisano besedilo, ki se konča »s prispodobno ptiča, ki se dvigne s cerkvene strehe in odleti proti prvemu sončnemu žarku. Toda ali se bo vrnilo tudi tisto, kar je nekoč bilo?« Drugo nagrado je prejela Marijana Sukič za pripoved Méca, prinesla sem ti Emo, tretjo pa je Akoš Dončec za zgodovinsko črtico Moravska trdnjava.

Besedilo in foto Silva Eöry

»mного prostranih pokrajin, a malo lepote v njih, in so na svetu male pokrajine z veliko lepote. Takšna pokrajina je tudi Porabje. To

seveda je svoj delež prispevala tudi mentorica Beata Bajzek - Sáfár. V pisanje je avtorica vložila veliko truda, kar je razvidno iz na-

ADVENTNI KONCERT

Porabski slovenski upokojenci cejlo leto majo dosta lejši programov, dapa najljepši in najbolje za dušo je gé adventni program.

Letos so 10. decembra ob 14. vöri držali adventni koncert v konferenčnoj dvorani Slovenskega doma v Monoštri. Te den je spadno na drugo adventno nedelo, gda vužgémó drugo svejčo na adventnom vejnci, stera simbolizira vüpanje. Gda svejčo vüpanja vužgemo, moramo brodiiti na tau, ka nas Baugrad ma, verjame v nas in čigli pred nami dosti ovir napravi, z vüpanjom nam pomaga premagati težave. Vüpanje nam mauč da, ka vözdržimo. Brezi vüpanja ne moremo živeti. S temi mislimi čakamo božič in prihod Mešiaša. Marijana Sukič, ki je povezovala program, je lepau pozdravila naše goste in

Predsednica Društva porabski slovenski penzionistov Marijana Fodor

delate v iži, naj na svetke vse tak bau kak se šika. Dapa na svetke ne dojde, če mamó samo iže spucane, pripravlene, pripravlene

moramo meti svoje duše tö,« je pravla Marijana. Kak smo poslušali njene besede, smo vse bole bliže prišli k svetkom. V naša srca seje notrakvartero misterij Božiča.

Po pozdravnom govori se začno kulturni program,

dicijo. Ji je nutnavčo učitelj Laci Domjan. Po tistim pa je biu na redej Cerkveni pevski zbor Zveze Slovencev iz Števanovec. Tri pesmi so spejvali pod vodstvom Gáborja Sebestyéna na nivoju, kak ji vsigdar čüjemo. Pozvali smo naše prijatelje iz Slovenije, pevke Društva upokojencev iz Šalovec. So trnok lejšo spejvale pesem Vsakdo mora imeti prijatelja in dvej druge pesmi. Skupino je vodo Jože Slaviček. Na slednje je gorstaupo Komorni zbor Zveze Slovencev iz Monoštra z vodjov Tomažom Kuharjem. Prelepo so spejvali, dobro je bilau poslušati. Lejši adventni koncert smo čüli. Pridno smo poslušali najlepše adventne pesmi, s tem je božič prišo v naše srce. Prejšnja lejta smo vsigdar v restavraciji Lipa pozdravili naše člane, steri so prej 75 lejt stari. Zdaj je pozdrav v konferenčni dvorani biu. Dobra ideja gé, bola slavnostno je bilau. Predsednica Društva porabskih slovenskih upokojencev je tapravla svoj pozdrav. »Težko je kaj povedati za tem lejším koncertom, za temi čüdivitnimi adventnimi in božičnimi pesmimi, ka so nam do srca dosegnili. Leto se je hitro obrnauo in komaj ka smo lansko leto meli adventni koncert, smo že pa prišli na te lejši program,« je pravla predsednica.

Po njenom govori so števanovski mlajši verše gučali, z njimi so pozdravili naše starejše člane. Pevski zbor Rozmarin in vsi v konferenčni dvorani smo vküp spejvali pesem Zabučale gore. So daubili dar in kozarec šampanjca v roke. Nazdravili so in si zaželeli dobro zdrav-

dje. Podpredsednica društva Marijana Kovač se je zavali-la, ka se brigajo za starejše. Hvala Baugi, ka naši, prej 75 lejt stari člani dobro vögledajo. So zelo aktivni. Plešejo, spejvajo v različni

nam je dala na te den. Škoda, ka je nej mogla priti na program.

Hvala lejpa Marijani Sukič za božični, adventni govor. Vüpamo, ka nutstaupi v naše društvo. Čakamo go!

Števanovski mlajši so pokazali šego na Licijo.

pevski zboraj. Flajsno odijo na prireditve, na vsefele programe. Mi bola »mladi« smo se dosta včili od nji, kak mosdrost, toleranco, povezanost. Mi tö škemo

Eške gnauk hvala predsednici, predsedstvi, gostom, nastopajočim in vsejm članom, ki so si cajt vzeli in so prišli na te lejši adventni koncert, na srečanje.

Člani društva, storerjši od 75 let

penzioniste. Trnok lejšo je gučala od adventnom pričakovanji in božiči. »Smo na srejši ednoga najlepšoga obdobja v leti, steromi pravimo advent, tau je čas pričakovanja. Ništrni se na rojštvo betelehemskoga deteta pripravlate tak, ka ojdite k zordjenicam, ništrni si doma že gvüšno pečete kakšne figice ali samo red

adventni koncert. Sodelovalo je pet skupin. Pevska skupina Rozmarin Društva porabski slovenski penzionistov je spejvala tri pesmi. Vsigdar baukše spejvajo, dobro nji je blau poslušati. Skupino vodi Mitja Horvat. Števanovskišaularge so nutpokazali, kakša šega je bila na Licijo v njini vesi. Lepau so nam špilali tau staro tra-

Veselo druženje v restavraciji Lipa

taši biti, gda dopolnimo 75 lejt, da bi mi tö bili za peldo mlajšim članom. Po koncerti se je program nadaljevau v restavraciji Lipa. Smo dobili dar in dobro večerjo. Za te lejši den smo dobili finančno pomoč od Urada RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. Baug plati zagovornici Eriki Köleš Kiss za 100 gezero forintov, ka

Kauli 100 lidi je bilau, iz toga 60 članov društva. Lejši adventni koncert smo meli, dobro smo se čütili. Popolden je poteko v božičnom razpoloženji. Naše duše so pune bile z radostjov, milostjov in veseljom. Vsakšoma želimo blagoslovljeni, skrivnostni božič, veselo srečanje z Božjim sinom.

Margit Čuk

KAK SEM RAZKRILA DJAUKLINOGA JEZUŠA?

V naši mlašeči lejtaj so božični svetki ešče nej po tom bili irešnji, sto obejsi več posvejtov na ižo ali pred ižo, sveklino in blišč na sveto nauč so davali in pomejnili trepetajoči plamenčki svejč, kasneje kakši csillagszórónge. Darov je tō nej bilau, mlajši smo zvekšoga kakšne pomarančline pa cukre dobili. Na pa kakšne medenjake varaškoga cukrasa Reinolta, na stere je stara gospa nakelila kejpe angelov, steri so bili lejpi, napluskani s sivimi očami pa redečimi licami. S sejrimi kodrastimi vlasami so bili rejsan kak pravi angelci. Takše figure s kejpi angelcov so se na krispan tō obešavale. Krispani so se nej kipūvali, liki so je na den svetoga posta svekli v gauški, ka so fanj denili po smoli, gda ji je na sveti večer Jezuš prineso. Ka nam krispan prinese Jezuš, smo deca dugo dali valati. Kelko se zdaj nazaj spomnim, pri nas je štorija vsigdar gnaka bila. Prauti večeri, gda so venej živino že opravili, v künji je že tō red bijo, je naja s sestrov, stera je tri lejta bila starejša od mene, mama posadila na stolico za stolom. Tijo sva mogle čakati, posvejt so tō dolazakapčili, v künji je svejto samo ogenj, steri je goro v špajeti. Dejdek so sejdli na ladi za drva, oče – če je bijo doma – se je naslanjo na steber med vólko ižo pa künjo. V tisti tijoči pa napau kmici se je venej gnauk samo oglaso mali zvonec, odprla so se künjina dvera ino je na pragi stau »Jezuš« z okinčanim krispanom v rokej. Od veselja, ka smo dunk dobri bili, vej nam je pa Jezuš li prineso krispan, kakkoli so nas postršūvali, če mo lagvi, nam ga ne prinesé, se pravi, od veselja sem spoj nej časa mejla, ka bi si poglednila »Jezuša«, steri je od pet do glav bijo pokriti pa zaubani v bejli přčec, v pojasi s štrikom zvezani. Krispan je dau mami, stera ga je nesla v velko ižo na sto, mi pa vsi za njauv. Med tejm časom je »Jezuš« taminau. Gda sem se malo pomirila pa začnila spitavati, zakoj je nej malo duže ostano pri nas, so me odrasli potrauštali, ka ma ešče dosta iž, kama mora odnesti krispane. Gda sem tak 6 lejt stara bila, se mi je zatok že čudno

vidlo, ka našo Djauklino mater – kak smo zvali babico – tistoga časa, gda k nam pride Jezuš, nigdar nejga doma, vsigdar te prileti zalecano, gda krispan mamō že v iži. Če sem spitavala, so mi pravli, ka je Časarskoj botri oreje nesla ali je bila pri sausedici.

Tau mi je tō nej mira dalo, kak tau, ka Jezuš ma skur takšne črejvle kak naša mati. Črne, viske do glažen, črne kitice so pa ranč tak dvakrat na šaupe zvezane kak ji majo zvezane mati, gda se v nedelo odpravljajo k meši. Dapa spitavati sem nej vūpala.

Bila sem sedem lejt stara, gda mi je mama na den svetoga posta zadvečerek pravla, naj se dém s sausednimi pojbi čujskat na led. Ona se prej nejma časa z menov spravlati, vej je pa zdaj iz dela prišla – tisoga ipa se je 24. decembra ešče delalo – pa mora red napraviti v iži, ka večer Jezuš pride. Vse nemirna, dapa baugala sem go. Letejla sem za Majcani ram, gde je v vekšoj gniki voda bila zmrznjena, etak smo se pa mlajši po tom ledi čujskali. Pojbov je bilau več, pri Paltjini so bili štirge, najvejši je bijo že deset lejt, najmenjši pa pet. Gda so se podje zagnali, so me večkrat

goraobrnauili, vej sem pa mala pa nevauna bila. Na konci sem že vse mokra bila, v noge me je začnilo zebsti, ka so bili mali ridjavi črejvli od zvūna pa znautra mokri. Naveličana pa premražena sem pobičila prejk po pauti pa sem že doma bila. Kak če bi vejdla, ka se znautra nika skriva, sem potiuma šla po gangi do künjiski vrat. Glažojna na okni je rosnata bila, dapa dunk sem zaglednila »mautni kejp«, steri me je skur na rit vrgo. Na srejdji künje na stauci je stau krispan, kaulak njega pa naša mama pa sestra. Kinčala sta ga, tak sta se paščile, ka ste me spoj ne v pamet vzele. Malo sem ešče nastrgavala, dapa kejp je vse bole mauten grato. Krive so bile moje skunze, skunze razočaranja (csalódás).

Pomalek sem šla tanazaj do mlake, bole sem samo stala tam. Bila sem žalostna zavolo toga, ka sem čūtila, ka so mi nika vkradnili. Po istini sem te ešče nej vejdla, ka sem zgibila skrivnost božiča. Čemerna sem pa bila za tau, kak tau, ka sestra – steroy so doma gunčali »naša vólka« – že smej kinčati krispan, dja pa nej. Vej sem dja že tō vólka, istina, ka mi doma pravijo »naša mala«.

Prišo je večer, vse se je gnako godilo kak prejšnja lejta. Kmica, tijoča, zvonec, na pragi Jezuš. Te sem pa goraskaučila s stolice pa na glas zakričala: »Poglednite, Jezuš ranč takšne črejvle ma kak naša mati!« Gratala je prestrašena tijoča, te so pa vsi v smej paučili. Najbole Jezuš, steri je skur talūčo krispan. Nej se je več dalo pomagati, naša mati so zgibili glavno vlogo na božični svetkaj.

Drugo leto smo vse Djaukline ženske – mati, mama, sestra pa dja – vkūper kinčale krispan, steroga so na našom Brejgi v gauški svekli naš dejdek. Istina, ka je prvi, ka so ga domau prinesli nej lejpi bijo, zato so je naša mati ešče gnauk v gauško zagnali.

Marijana Sukič
Slika Tibor Toplak

Zgodba o pozlačenih orehih (priredba viktorijanske pravljice)

Pozlačeni orehi kot božični okraski so bili znani po vsej Evropi. Ljudje so jim pripisovali različne simbolične pome: plodnost, zaščito pred prekletstvom, srečo, blaginjo in bogastvo, simbolizirali pa so tudi Sveto trojico, Jezusa Kristusa, poroko. V zvezi z bleščočimi vabljivimi okraski so nastajale različne pripovedi in pravljice, kot je ta iz viktorijanske Anglije.

Nekega božičnega večera se je skupina otrok zbrala okrog božične jelke, ki je bila z vseh strani osvetljena z žarečimi svečami. Vsi so občudovali zelene veje, obložene z najrazličnejšimi okraski, sladkornimi slivami in majhnimi igračkami.

Nekaj pozlačenih orehov pa je še posebej pritegnilo pozornost malega Petra, ki si jih je želel vzeti. Mati mu je rekla:

»Sinček moj, ti pozlačeni orehi so bili na smreko obešeni le zato, da bi jo polepšali, zato jih pustimo tam. Če bi rad

jedel orehe, ti bom dala nekaj navadnih.«

Toda Peter je neutolažljivo zavpil:

»Rjavi orehi mi niso všeč,« je rekel, »hočem zlate. Ti morajo imeti veliko slajša jedra.«

Mati je vedela, da je najboljši način za ukrotitev neubogljivih otrok pogosto ta, da se njihovi želji ugodijo, zato mu je dala zlate orehe, vse rjave pa je razdelila med druge otroke. Peter se je veselo lotil razbijanja prečudovitih bleščočih orehov, toda na njegovo razočaranje in žalost so bili vsi prazni; njegovi bratje in sestre pa so pokali od smeha.

Oče mu je rekel:

»Sinček moj, ti orehi so bili namenjeni le za okrasek, ne pa za zaužitje. Ker nisem hotel zapraviti dobrih orehov, sem vzel nekaj praznih lupin in jih prevlekel s pozlačenim papirjem. Na svetu je pač veliko stvari, ki so podobne varljivim orehom, ki so zunaj bleščéče, a znotraj prazne.«

Dragica Gašpar

Paunaučna sveklina

Zadvečerak se je pomalek obrno v meglau, na stari rast so kak naučne kokauši že dojele vrane, večer je baužo drejve v globočini kmične gauške, tačas, ka so zadremale. Raur maloga rama se je komaj kadiu, psa sta tüoma gledala moškoga v prékleti, šteri je samo stau, kak liki bi čako na nika. Po tistom je stau po v kučo, gde je nej bilau svekline, samo žerdjave prekau- li so se včási vküpposünile v gniški. Nej je bilau svejklosti in nej je bilau sence. Vöra je sama sebi sejala nejviden pejsek z rešedov časa, končno pa je moški vužgo posvejt, ka bi nej sam biu. Iža s pravi kraj, iža z levi kraj. Nut je stau po v edno in nut je stau po v drügo, te pa pá vöprišo v künjo. Vö je potegno edno kišto, te go pa tak nazajpotisno, ka je ranč nej pogledno v njau. V kišti so nej zrogatali naužci kak ovak vsikdar, njegvi stopaji so nej lomatali, dveri so se oprle brezi glasa, gda je pofüčno psoma. Psa sta ponizno nutprilecala in dojsela pred njim.

»Tak je tau,« je pravo in jima pobaužo glavau. V svejklosti lampaša sta psa žmejrla, te sta pa skaus oprejte dveri tüoma vöodila.

»Tak je tau!«

Cuj je zapro dveri, doj je seu in gledlo okno, od kec so črno nutpokukivali zvünešnji svejt, zimski večer in lampaš v kmičnom gledali okna. Samo lampaš je svejto, depa od nindrik daleč, mabiti z globočine gauške, gde takšoga ipa večer že némo siple svoj čaren pepeu, s šteroga tačas, ka si sede na grmauvdje, slana grata. Vej pa dobri December ne trpi črnine.

Opré dveri ednoga omara, te pa drügoga, nemarkajp preklaja vse, gvanti pa s svojimi indašnjimi sagami poženéo njegve misli. Vej pa ja. Sveta nauč je, moški bi leko odišo sé, odišo tá, z veseldjom bi ga gorprijali, mogaučnost tö má za tau. Z nikim ma nej trbej tazračunati. Dugo gleda eden svoj gvant. Nej, toga pa nej. V tom se je zdavo in tau je njegvi najbaukši gvant. Z lejpim, zlatim rastovim listom, kakšoga majo drügi gozdarje tö. Zakoj bi pa nej toga? Donk de toga! Najbaukšoga! Če de ga njegva nekdešnja žena vidla, de ga pa vidla. Aj samo brodi, ka šké, tista ..., tista ..., no, poj, ti gvant, lekar si poiškeva nauvo ženo.

Pomalek se je na sé dejvo, in tačas, ka je zgotovo pa je s pükšov na rami vö na dveri stau po, je nébo že cvelo. V globočini visine so se mzrlo blisketale zvezjde, in nad daljinov gaušk je v svojoj cejlj svetešnjoj pompi vrnau gorprišo

Mejsec.

»Skrb mejta na ram!« je velo psoma in zavino v gauško, gde je na špilajaučoj se pejškjoj pauti zdaj praščala slana, in drejve so začnile gorstanjüvati v ladnoj sveklini mladoga Mejseca.

»Večer je lejpi,« si je brodo, in ma je skor žau bilau, gda je zapüsto lejs pa je toplo smolino

sago baurov vöminila žmetna sapa vési.

Pri ednom rami je stano, ka prej nutstaupi.

»Nej! Sé zdaj nej.« Depa zakoj nej, si je nej dau valas. Sam je balancko, znautra v sebi je noso samočo gaušk, zvüna pa svetešnji gvant, in ednoga je nej mogo tisti den s sebov vzeti v svejt lidi in graubo veuki talejrov, višešnjoga pogučavanja in nespametnoga larmanja.

Zvonili so že gnauk, pa drügo paut tö. Dvakrat je preodo vés, te pa – kak liki bi vrnau zavolo toga prišo – nutstau po v cerkev. Nej je več vujo, in črviva tüüča šakaštice, štera je denela po svejčaj, ga je pobaužala.

»Rano si prišo, Laci,« je začno stari zvonar, »poj, vej ti pa dam eden stolec pri dveraj. Lejpe krispane si poslo ...«

Zdaj je več nej brodo na tau, ali je sto inam titi. Svojoj pükšo je naslono k spovedarnici, in se je pod badjüsami smedjau, gda je pomislo na tau, ka bi bilau, če bi pri vsakšjoj spovedarnici stala edna pükša kak škér pokaure.

De je pa tau samo eden znautrašnji smej biu.

Sejdo je v paukmičnoj cerkvi, pauleg oltara, in zdaj se je že skor dobro čüto, vej je pa eden slauki baur pauleg njega stau. Te pa je pogledno stube pred oltarom, s ponücanim, redečim tepihom.

»Tam sem stau ge, s té kraj pa žena ..., de je pa tau že minaulo.«

Po tistom so se vužgali posvejtke na krispanaj, cerkev je svejkla gratala, gda so pa s svojim indašnjim glasom začnile igrati orgole, je v njegvo srce legno topeu, depa boleči mér. Nej je tazračunavo s sebov, nej se je brano in nej je taužo.

»Tak je tau. Vej sem pa ge tö ...«

Stau je kak svejča, kak liki bi biu sam med starimi kamlami, kak liki bi glasni valauvi stari pesmi z ostrim, dalečnjim mérom v njegovom srcej cingali.

V tistom megnenji ma je obraz nikša sila obrnuala tá, gde so ženske sejdle, od kéc sta ga gledali dve toplivi, mokrivi očesi, ponizno in brezčasno, kak liki bi s tistov ženskov samiva bilá v cejlj cerkvi in na cejlom svejti. Mabiti sta ranč nej znala, gda je gorenjalo spejvanje, gda je bilau konec meše. Z naglim klonckanjom pét je lüstvo odišlo vö na poštijo, in gda je stari zvonar že vugašüvo svejče, sta začnili badva na gnauk vötiti.

Poštija je prazna, ženska stapa pomalek in s potüldjenov glavauv, kak liki bi s cejljim svojim gibanjom čakala na nika.

»Poj domau, Ágnes!«

*

Megla se je zdignila, na zmrznjene vreje baurov so se spistile zvezjde. Dva človöka déta v sveklini nejzemelskoga méra in pejška poštija je zdaj čüdovitno šurka. Ne gučita, vej pa nemata kaj za povödati, in tisto, ka je gé, je tak ali tak nej mogauče vöpraviti.

Edna sova zleti nad njija, méko kak dobre sénje, te se pa obrné nazaj in fejt žmejri. Kak špajsna je sveklina nad tistima dvöma človökoma!

V šurkoj odprtini gauške stogi eden djelen, de se pa ne gene; ne bogi se.

Pogledneta ga, in divdja stvar je zdaj nej divdja stvar, nej je mesau, nej trbej krví, štera bi zamazala tau nauč. Ovak pa tö, pükša, prekletstvo, čemerge, lagva želenja so ostali naslonjeni na spovedarnico, v brezčasnoj šakaštici vnaugi generacij.

(1955)

v domanjo rejč obrno

Dušan Mukič

ilustracija Marija Kozar

»VI STE MENE VÖODEBRALI«

Vsakši človek ma svojo poslanstvo v svojom življenji. Edni že od začetka, drugi kasneje staupijo na tisto paut, na stero pravijo, ka tau je tak bilau dano. Človek v svojom življenji večkrat v križišče

Evangelium pri svetoy meši ali diakon ali pop leko goraste. Po lektorji pridejo akoliti, potejm so diakoni pa te za edno leto je za popa posvečajo. Diakoni so leko oženjeni, diakonov več stau lejt nej

misli prišlo, ka diakon bau-des?

»Tau se je že vejn doma začnilo, gda so me strariške tak ranili, ka vera pa Baug stausigdar med nami bila. Depa samo zavolo toga bi še nej grato diakon. Kak je človek starejši grato, tak je bola ozrejlo pa kak pravijo, sveti düh dela po svejti, tam piha, gde on štje.«

- S tauga si ti čüto kaj pri sebi?

»Tau je tak pomalek šlau. Leta 2008 je gospaud Feri Merkli naš župnik bijo, on me je poslo na tečaj za dühovniškoga pomočnika. Tau sem tanapravo, bijo sem doma, če kaj trbelo, te sem pomago v cerkvi. Kak žitek dé naprej, preveriš, ka Bog je, sledkar sem privolo, ka Baug ške od mene v mojom življenji, tisto napravim. Prišo je nauvi škof János Székely, on je napravo en tečaj za akolite, dočas je nej bilau akolitov v naši ško-

gospod škof gorapauzvo po telefoni pa me je pito, če bi bijo diakon. Tau je zame tak brž prišlo, nej sem emo izpita, dosta dela sem emo kak doma tak v službi, zato sem pravo, ka si malo premislim.

gija, liturgija brezi popa, te leko blagoslovim lüstvo, leko oltarsko svestvo blagoslavlam. Tau ka sem posvečan človek grato, tau je zame potrditev, blagoslov pa milost.«
- Kak tau doživljaš?

Pri posvečenju za stalnega diakona s škofom Jánosom Székelyem

pride, gde ma priliko na pravo ali pa na lejvo titi. Kakkoli se odlauči, sledkar na tau pravijo, ka tau je tak bilau dano, tau je tak moglo biti. Robi Časar iz Sakalovec je nejdavnik stalni diakon grato, zavolo vere, zavolo Boga ali ranč zavolo sebe. Od njegve poti pa malo od Božiča sva se pogučavala.

- Robi, mena najjprvin tau razčisti, sto so diakoni, kak leko diakon grataš, ka oni majo za delo?

»Pravilno se tak povej, ka stalni diakon, pred tejm sem akolit bijo. Diakon je prva stopnja v popovskom redi, diakon je posvečani človek, akolit je pa razglašeni. Če sem tak gorazravnjeni kak diakon pa prstanek mam na rotje pa če je žena tō paulak mene, te vsigdar moram raztolmačiti, ka sem nej pop, liki diakon, steri je leko oženjeni. Goraposvečeni popi se najjprvin v seminari morajo včiti, potejm, gda že dobijo gvant, gratajo lektorji, steri že leko gorastejo Sveto pismo, depa evangelij še nej.

bilau. Drugi vaticanski koncil je dovalo znauva, ka leko baujo stalni diakoni, steri so leko oženjeni, steri ne staupijo tadale za popa. Pri nas na Vogrskom se je tau po leti 1990 začnilo.«

Družina Časar z markovskim župnikom Dejanom Horvatom

- Kak stalni diakon bola naprej že ne moreš staupti?

»Samo bi tak leko, depa Baug ne daj, če bi žena mrla pa bi nej emo taše male mlajše, stere bi raniti mogo. Te bi se leko posvečo za popa, depa samo te, če bi pūšpek tau mena dopüsto.«

- Gda je teba najjprvin na

fiji. Gda smo zgotauvili, te so nam prajli, ka od nas vöodabarejo tiste, steri do se za diakone včili. Depa k tauma je trbelo tau, ka si študiro teologijo, maš teološki izpit. Pitali so name tō, če škem diakon biti, dja sem pravo, če Baug tak štje, te dja tō, samo nej-mam teološkoga izpita. Po tri lejtaj me je gnauk samo

Robi Časar z družinov lani za božič

Tri dni sem daubo, aj si doma z ženov zgučiva pa te tak sem se odlaučo, ka sprobam. Potejm sem se te glaso v Sombotel na višjo teološko šaulo pa še tisto leto sem se začno pripravlati za diakona. Tau pomeni, ka po sobotaj sem odo v Sombotel na teološko šaulo, vsikši mejsec gnauk pa v Máriabesnyő, gde smo se za diakona včili. Tak te letos na risauski pondejlek je nas štiri gospod škof goraposvečo za diakone, steri smo v tauj škofiji prvi diakoni.«

- Ka leko dela, ka ma za delo en diakon?

»Diakoni so ranč tak kak popi, majo edno župnijo. Dja sem doma v Sakalovci pa z gorenjoseniško župnijov sodelujem. Diakon pri sveti meši leko šte evangelij, dja dam v rokau popa krü, vino pa vodau. Po očenaši dja zovem lüstvo na pobotanje, te damo eden drügoma roke. Te leko še prečiščavam lüstvo, leko predgam po evangeliji, leko krstim, zdavam pa pokapam. Če sem sam pri oltari, gda je litur-

»Dobro je tau čütiti, gda povejš, ka mir z vami ali gda božjo besedo gorprešteš, tau je nika tašo posebnoga, ka ne moreš taprajti. Dja sem nikdar nej sto pop biti, diakon, sem pa mislo, ka tak nikdar nemo mogo biti. Pa te vidiš, itak se mi je posrečilo. Ka je te tau, če nej Božja volja. Vsikši diakon ma svojo geslo, moto, moja je tau, ka Jezuš pravi svojim učencom: Nej sem dja vas vöodebro, vi ste mene vöodebrali. Dja tak mislim, ka pri mena je tau rejsan tak bilau.«

- Božič, ka tebi pomeni?

»Lübezen, lübezen Jezuša bi mogli posredovati eden do drügoga. Tau je najlepše Endre Ady dolanapiso v svoji pesmi Karácsony. „Nej bi bila drüga vera, samo ta, ka oboževati Boga pa rad meti drügoga“. V tejm je vse notra, tau je djedro krščanstva. Na Božič vsikši baukši človek ške biti, depa dobro bi bilau, če bi tau tak bilau cejlo leto, nej samo te, gda je Božič.«

Karči Holec

Pisma z Gorenjoga Sinika v Ljubljano

Pred 50. letjami, 1973-oga leta sem se začela učiti v Ljubljani na univerzi (egyetem). Sama sem prišla tá z Vogrskoga, njuga sem nej poznala, samo po domanje sem znala gučati, kak so me stara mati navčili na Gorenjom Siniki. Gospaud plebanoš János Kúhar so mi dali atrejs profesora Vilka Novaka v Ljubljani, s šterimi sta se dobro poznala. Vilko Novak so bili rodjeni v prekmurskoj vesi Beltinci, tak ka so uni tó po našom gučali. Večkrat sem bila pri nji doma, depa tau srečo sem mejla, ka so me na univerzi tó včili. Gđa so uni meli vőro za vse štiri klase na etnologiji (néprajz), te so se večkrat po domanje ali vogrski pogučavali z meuv. Drügi pa so se čüdivali, ka so nika nej razmeli. Tistoga ipa eške nej bilau telefona, računalnika pa interneta. V pismaj smo si dojspisali, ka vse se je z nami godilo in spitavali, ka je nauvoga doma.

Pred 50. letjami je tó telko deži šlau v Sloveniji, pa takšne povaudni so bilé kak letos. Stariške so me z autonom

pelali v Ljubljano, večkrat je prejk po pauti tekla voda. Na Gorenjom Siniki so mojoj staroj materi pripovedjali o tome. Oktobra 1973 sem dobila od nji pismo, v šterom so pisali, ka tam je ranč takši lagvi cajt.

»Parpovedala szta, kak szo vász lepo szprejeli. Pa kak lagvo pot i nevarno szte meli vu tom lagvom vremeni. Mi szmo sze tak doszta miszlili na vasz, pa szmo bili nemirni... Csüli szmo, da kaksa nevola je tam, ka telko vodé. Ve eti tó prevecs doszta bilo. Sze szo njive v vodi bilé. V pondelek sze je celo nocs na telko lejvalo, té szama edna voda bila. Pa celi keden tak tr-

pélo. Zdaj sze tak malo nika gorzélo, ka tak malo lépse vrémen. Tak szmo sze zaosztali z délom. V csetertek pa v pétek szmo escse szamo krumpline vőszkopali. Szejali szmo escse nika ne. Zdaj sze tak malo nika gor zélo, ka malo lépse vrémen, ve szamo aj tak osztáne, té záto vsze nika táobré-dimo... Doszta moremo delati, pa sze pascsiti, ka de edno malo pá zima tü.« Novembra je rejsan prišo snejg, depa z delom so eške nej zgotovili:

»Vszigder szmo sze tak mogli pascsiti z delom. Pa escse itak mamó doszta ozaja. Nika zvéksega szmo zsé hvála Bogi tá obrédli. Poszejali szmo... pa szmo repo pobrali. Eto v pondelek 5-oga. Té je trno lepo vrémen bilo. Toplo pa feszt vöter pijo. Szamo ka blüzi vecséri je priso des, vnocsi pa szneg. Zdaj je pa tákso blato narédo, pa mrzlo. Ve mrzlo je zsé dugsi csasz bilo. Od 23-oga oktobra mao je tak zemla zmrznyena bila, pa zránkoma szigder táksa szlána. Zdaj eden

tjedem je tak malo toplese bilo. Escse nam trbe garblati násztalo.«

Decembra so se približavali svetki. V Jugoslaviji, pa v Sloveniji božič ranč tak nej biu svetek. Mogli smo v šaulo titi. Krispane so nej postavljali po varašaj. Po vesnicaj tó samo doma v držinaj. Mlajšom je nej Jezoš prineso dar, liki Dedek Mrzaz na nauvo leto. Ge sem za dar dobila pismo z Gorenjoga Sinika:

»Marika pises nam, da je tam trno mrzlo pa velki szneg. Szamo sze toplo ravnaj, pa szzi szkrp me na zdrávje. Eti prinasz je tó trno mrzlo. Sznega escse nega... Radi bi bili csé bi ti tüdi bila med nami. Da pa cse je nemogocse, té tak tüdi moremo zprejeti za dobro... Z dosztim pozdrávenyom ino poljubom osztánemo zbogom do veszélóga odgovora i tem bole do veszélóga videnya. Pa z ednim ti zselemo Milosztipolne Bozsicsne praznike, Szrecsno ino veszéló Novo léto zadobiti: vszi domácsi.«

Marija Kozar

FERENC GÖNCZI O SLOVENCIH

Ob 75. obletnici smrti učitelja in etnologa Ferenc Gönczija sta 23. novembra Madžarsko etnološko društvo in Muzej Göcsej organizirala posvetovanje v Zalaegerszegu. Podpisana sem predavala o Gönczije- vih raziskavah med Slovenci.

Ferenc Gönczi se je rodil leta 1861 v vasi Rádó (Zalska županija), kjer je hodil v ljudsko šolo. Srednjo šolo je končal v Veliki Kaniži in Zalaegerszegu, učiteljišče pa na današnjem Slovaškem (Klástor pod Znievom). Med prvimi službami se je zaposlil tudi v slovenskih vaseh Turnišče in Velika Polana, kjer je poučeval med letoma 1883 in 1885. Potem je poučeval med Hrvati v Medžimurju blizu Čakovca. Leta 1895 so ga premestili v Újpest (od 1950 IV. rajon Budimpešte). Od leta 1901 do 1912 je bil šolski nadzornik v raznih županijah, med letoma 1932 in 1948 pa direktor muzeja v Kaposváru, kjer je 22. novembra 1948 umrl. Od začetka svojega delovanja se je zanimal tudi za ljudsko kulturo Slovencev, Hrvatov, prebivalcev pokrajine Göcsej in Hetiš/Hetés ter Šomodske županije. Ob različnih člankih je objavil sedem knjig.

Ferenc Gönczi je šele mesec dni poučeval kot učitelj začetnik v kraju Turnišče, ko je v časopisu za učitelje (Néptanítók lapja), ki je izšel 17. novembra 1883, bral poziv za zbiranje podatkov o šegah, o življenju ljudi v lastni okolici. Navdušeno je začel zbirati med Slovenci, tudi s pomočjo slovenskih učiteljev. Zbrano gradivo je leta 1887 objavil – v 16 nadaljevanjih – v tedniku Muraköz, saj je takrat že živel v Medžimurju. Bil je dober opazovalec, temeljito je zapisal, kar je videl in slišal. Spoznamo lahko, v kakšnih hišah so

živeli, kaj so jedli, kako so se oblačili, kako so kmetovali, kakšne šege so imeli in v kaj so verovali Slovenci v Zalski županiji.

Ferenc Gönczi

V tedniku Muraszombat és vidéke so mu 18. in 25. decembra 1887 objavili poglavje o verovanju tudi v prekmurskem narečju: *Czamporszka sega v-Zalavármegyövi med szloveni. Piszano: po Gönczi Ferencz.* Iz tega navajamo uvod in šege o božiču.

»Nyihove czamporszke segé szo indasnye; i z-nister-nov szo nej csisztli. Naj veksi czio je: betege vrácsi-ti, od nevoul csuwati, szrecso prineszti, ali zagvüsati, te vragé (hüde düse) ozdelecs drzsati, ka ti mrtveczke, nyihove düse naj domo ne hodijo. Od vrágov, i domo hodécsi düs sze prevecs bojijo... Na szvéti poszt pred obedom v-hizso znoszijo, ztála

na szto, sztála pod szto: konyszko skér; bics, eden püseo szená, plüg, szekéro i vecs hizsesnye skéri. Na dale vu eden pizsker vszefelé (ka szo pripovalli) szemenya, ona z-ednim kamnom, sterim koso brüsziyo i z-penezi na eden gor presztrejti szto denejo, ka sze na szto vküp znoszi, ono na drügi dén vkraj znoszijo, ali ka pod sztolom jeszte, ono do trej kralov tam nihajo v hizsi. – Zetaksim mocsno verjejo, ka do bougsi pouw meli i drügi nyim nemore obskouditi.«

Po 27 letih (leta 1914) je Ferenc Gönczi članke združil v knjigi z naslovom A zalamegyei vendek. Dodal je uvod, fotografije in risbe ter poglavje o letnih šegah od Lucijinega dne do Miklavža. Gradivo za to poglavje mu je zbral učitelj-direktor državne ljudske šole Jánosa Terente, ki se mu v uvodu knjige tudi zahvaljuje. Terenta je bil doma iz Bakovcev pri Murški Soboti, v letih 1890–92 pa je poučeval v Izakovcih v Zalski županiji. Knjiga je od leta 2013 dosegljiva v digitalnem slovenskem prevodu (<https://www.calameo.com/books/002974134de1a15c4dbb5>).

Ferenc Gönczi je bil prvi, ki je leta 1914 objavil podatke o letnih šegah prekmurskih Slovencev nasploh. Jožef Košič (1788–1867) je na začetku 19. stoletja pisal o življenju Slovencev na Ogrskem. Predvsem tistih, ki so živeli v Železni županiji. Tako se Košičevo in Gönczijevo poročilo dopolnjujeta in podajata vpogled v življenje Slovencev v Slovenski krajini v 19. stoletju.

Marija Kozar

»ZDRAVI BOJTE, FRIŠKI BOJTE ...«

1. januar so indašnji krščeniki nej zvali »nauvoga leta den«, liki samo »ausmi den po Gospaudovom narodjenji«. Gda so stari Rimljani gorvzeli Kristoša vöro, so vpelali božični svetek, šteri je grato začetek nauvoga leta tö. Eške samo pápa Inocenc XII. je leta 1691 začetek kalendarskoga leta postavo na 1. januar, cerkveno leto pa se eške gnesden začne s prvov adventnov nedelov.

31. december je slovensko lüstvo šegau melo zvati »staro leto« ali »drügi sveti večer«. Že dugo pa zovémo tau nauč »silvestrovo«, po imeni pápe svetoga Silvestra, šteri má svoj den na slejden den v leti. Dostakrat je namalani s klüčom v rokej, s šterim prej opéra nauvo leto.

Silvesterske plesne veselice, kak je gnes poznamo, je slovenski paverski človek nej držo. Raj je premišlavo o tom, kak vse na svejti taminé, večer pa je vküper molo z držinov. Na dosta mejstaj so se postili, geli so samo mrzlo večerdjo, največkrat samo küjani sad. Što je mogo, je odišo k zavalnoj meši v cerkev.

Skor vseposedik na Slovenskom je v iži cejlo nauč goroposvejt, sto so svetešnje nalekli. Na Štajerskom so zvün gesti na njega djali eške palacko, molitvene knige, pejkli, naužic, trünčnjek svečane vodé, glaž vina in zrno pšenice, pod sto pa tikev, repo, krumple in kosico. Na Dolenjskom je na sto prišo krü z dinske mele, šteroga so do zranka tam njali. V Bejloj krajini so vertinje na staro leto nika nej pekle, vej bi pa tak prej cejlo leto stari krü mele pri rami. Na dosta mejstaj so ponovili božično šego: gda se je spüsto večer, so ižo pošprickali s svečanov vodauv in go pokadili. Na Štajerskom so eške na mezevaj tö šprickali, te tö, če je veuki snejg biu.

Slovenski paver je inda svejta vörvo, ka má ta nauč posabno mauč. V gorenjskom Bohinji so bili gvüšni, ka mrtveci nazaj odijo, zatok so se podje nutnaravnali v maškare (»otepovce«), vküppoberali dare po vesi in obečavali, ka zaženjo hüde düje. Kauli Škofje Loke pa so stepli sadne drejve in tak zgonili dobre düje, aj pomagajo dobiti dober pauv. Na Koroškem so lagve düje naganjali tak, ka so graubo strejlali pa paukali. Tak so tö comprali, ka so mogli mlajši v paunauči splezditi na stauce in od tistec »skočiti v nauvo leto«.

Slovensko lüstvo je rado šatrirvalo. Raztopleni svinec (ólom) so vlejali v mrzlo vodau in gda je trdi grato, so v njegvi formaj iskali glas o bodaučnosti. Na ništerni mejstaj so za tau nücali djajca, štera so ranč tak vlejali v posanco vodé. Vsakša daublena forma je mejla svojo znamenje: venec, prstanek in fude so pomenili zdavanje, svejča krstitke, križec pa smrt.

Koroški Slovenci pa so »trunšvali« tak, ka so na sto djali šest klabükov in pod vsikšoga dali nika: klüč (gazdüvanje), prstanek (zdavanje), palacko (bogastvo), pünkeu (vandrivanje), malo bábo (krstitke)

in vaugeldje (smrt). Vsakši je mogo vö s sobe oditi, znautra pa so vküppomejšali klabüke. Gda je nekaj nazaj prišo, je mogo eden klabük zdigniti. Če je trikrat gnako daubo, je bila tista šatringa »gvüšna

Na Slovenskom so za staroga in nauvoga leta den tö dosta šeg poznali. Na našom Gorenjom Seniki so na priliko eške leta 1987 djali krispan na stüdenec, ka bi darüvali vodej in bi cejlo leto friška ostala. (Foto Marija Kozar)

kak smrt«. Na več mejstaj so šatrirvali s črejvlom ali papučom tö, dekle so pred paunočjavu ličile črejveu z nogé prejk glavé nazaj prauti dverim. Če se je obrno s prejdijim koncom prauti dverim, se je dekla v tistom leti omaužila, če nej, je eške tadale ostala ledična.

Na Štajerskom je mogo človek na staro leto trikrat kauli rama leteti in po tistom skaus okno pogledniti v ižo. Če je na srejdji sobe vüdo škrinjno, je leko čako smrt v držini. Če pa je nekaj na vse tri svete večere (božič, silvestrovo, trejkralovo) tak daleč odišo od kuče, ka je več nej čüu kokauta spejvati, je prej leko vse zvödo, ka de se godilo v nauvom leti.

Drügi den, nauvo leto je bilau za slovenskoga človöka skor tak veuki svetek kak božič. Kauli Ptujja je vertinja rano gorstanila in odišla na pod po drvenko orejov, djabok in süji grüšk. Vse tau je posipala na srejdo iže, ka je fejst zrogatalo in se vrazmo potočilo. Mlajši so se brž prebidili in nakli pobérali té nauvolejtnje dare.

Med najbolje posabnimi šegami je gvüšno darüvanje vodej, s šterim vküper odi kinčanje stüdenecov. V Prlekiji je na nauvo leto vsakša dekla staučila na stüdenec in v njega ličila drauven penez, ka bi se leko omaužila. Na ništerni mejstaj so mogle dekle edno redečo djabko v vodau ličiti, eške prva kak je sunce gorstanilo. Takšo pa je tö bilau, ka so v djabko vteknili rausmarinov püšeu.

Darüvanje vodej je pomagalo pri tom tö, ka bi voda

cejlo leto čista bila. V Bejloj krajini, gde teče Kolpa, so z darüvanjom prosili vodau, aj dosta rib dá pa aj nede povaudni. V Idriji na Goriškem je tisti pojep, šteri je prvi prišo k stüdenec, táneso posaben dar: v ednoj kustoj repi je vözdumbo lüknjo, v štero je nutdjau edno svejčo. Repo je spüsto v stüdenec, gde je tista začnila plavati, legén pa je vužgo svejčo. Potom toga se je lüstvo mujlo v tajoj vodej. V Poljanskoj dolini na Gorenjskom so na vodau djali eške malo sildja pa penez, največšoga kaudiša v vesi pa so poslali k stüdenec, aj pogledne, če ma je »voda kaj prinesla«.

Povrnimo se zdaj malo v naše domanje krajine! V Prekmurji in Porabji so božični krispan (djelensček) na nauvo leto postavili na stüdenec, če pa je biu preveuki, samo njegvo vreje. Darüvali so ga vodnoma düji, ka bi nikdar nej sfalilo vodé v stüdenec pa bi cejlo leto dobra in friška ostala. V naši vesnicaj dobro poznamo šego »friškanja«, gda na nauvo leto zrankoma pridejo pojbičke k ižam in pozdravljajo: »Zdravi bojte, friški bojte, v etom nauvom, mladom leti! Dosta krüja, dosta vina, vse zavolé! Düšno zveličanje pa največ!« Zmejs podje z vlažnov baurovov vejkov šprickajo ali s krpačom mlatijo dekle pa ženske. Vse tau zatok, ka bi dosta zdravdja pa bogastva mele v nauvom leti.

Staro vörvanje je, ka če na nauvo leto oprvim ženska v ižo stauči, nesrečo prinesé. V Prlekiji bi se leko zgau-dilo, ka bi zavolo toga paukali obrauč na bečkaj, zatok so gorvzeli pa dobro plačali ednoga moškoga, aj zrankoma sploy rano pride k kuči. Kauli Celja so meli pred podnevom ižine dveri na klüč zaprejte, v Laškem pa so pribili križ na štaline dveri, ka bi se branili lagvi düjov. Na več mejstaj so mogle dekle za srečo trikrat vküpzamesti sobo, smetke pa vö na gračenek odnesti in ga tam razsipati.

Šatrirvali so na nauvoga leta den tö. V Prekmurji so ništerne dekle ličile redečo djabko v stüdenec, in če je plavallo s štingličom gor, je dekla prej dobila dobroga pa vrloga moža. Na Štajerskom je dekla v krivli prinesla prekauli v ižo in je ličila pod sto. Vküp je preštela, kelko je geste, in če je vöprišla parna numera, se je tistoga leta omaužila.

Slovenski paverski človek je rad vörvo v analogijo in magijo, zatok je gučo: če štoj na nauvo leto rano stane, de cejlo leto rano stanjüvo; če štoj dugo spi, de cejlo leto dugo spau; če je štoj na nauvo leto dužen, cejlo leto dužen ostane; če je štoj na nauvo leto lačen, de cejlo leto lačen; če štoj na nauvo leto gvine v špilaj, de cejlo leto gvino; vsakši de cejlo leto delo tau, ka je na nauvo leto delo ...

Za nauvoga leta den vam želejm, ka leko malo naše novine v roké vzemete. Vej bi pa mi tö veseli bili, če bi je po tistom cejlo leto šteli ...

-dm-

Včila je sabolice v Egipti

Marta Kutoša žive v Veščici, vesnici, stera je nej daleč vkraj od Murske Sobotice: »Ges sam tū tūdi gorrasla. Mam lejpe spomine na mladost. Deca smo se dosta špi-

šau v paversko zadrugo delat, mati pa v fabriko Mura.« Sogovornica je prva štiri leta v šaulo odla v sausedne Kupšince, po tistom pa ške štiri leta v Mursko Sobotico

Marta Kutoša

lali zvūna. Te je nej ške bilau čednih telefonov in računalnikov, tak ka smo dosta bili na friškom lufti pa smo se z labdo špilali ali pa smo se šli igro med dvema ognjoma. Tūdi v gauško smo se odili špilat. Te, gda smo že malo

na prvo šaulo. »Na obej šauli sam peški odila. Tūdi pozimi smo deca po snegi prejk po njivaj odli,« se spaumni Marta Kutoša in raztolmači, ka se je v šauli najmenje rada nemški gezik včila, »tau pa zatau ka smo kak deca dosta

Sogovornica sedi za mašino za šivanje, pauleg nje egiptovske delavke.

zrasli, smo pomagali doma pri deli. Moj stari oča je meu paverstvo in tak sam te kra ve pasla, pomagala okapati, pa tūdi mami sam v gračenki pomagala. Brat Karel je pomago silažo pripravlati, polago je svinjam in tak tade. Oča Jože in mati Marija sta prva samo doma na gazdiji delala, sledkar pa je oča

partizanskih filmov gledali, v sterih so nastopali tūdi lagvi nemški sodaki. In tak sam se te ges iz protesta nej stejla nemški včiti. Na konci mi je te leranca mogla šenkati dvojko, vej pa sam ovak dobre ocene mela. Sledkar sam se te nemški li navčila.« Po zgotovljeni osnovni šauli, je šlanasoboško poklicnotek-

stilno šaulo. Gda jo je končala, se je zaposlila v fabriki Mura: »Brodila sam tūdi, ka bi šla v frizersko šaulo, samo ka je te takše šaule nej bilau v Murski Soboti, liki samo v Maribori, zatau sam se te odlaučila, ka se vönavčin za sabolico. Leta 1972 sam začnila delati. Prva sam eno leto golejre šivala na športne jakne in kapute, po tistom pa so me iz Mure za dve leti poslali v Zagreb na srednjo šaulo. Ta sam živela pri žlati od padara Šabjana, steri je te delo v Murski Soboti. Trnok lepau sva se razmele z njegvo teto, tak ka sve dosta vküper odile v gledališče pa v kino, tūdi v cerkev ali pa se samo šetat. Tūdi sledkar sve ške ostale v stikih, vse do nje ne smrti.«

Po tistom ka je prišla nazaj iz Zagreba, je v Muri vöspobalala različna dela, te pa je gratala šefica, majstrica, okauli 40 lidam: »Šivali smo v glavnon športne gvante. V tistom cajti nas je bilau dosta pa smo delali dve izmeni, enauk pred paudnevom, drügič zadvečarka, gda pa je kakša sila bila pa tūdi ponoči.« V Muri je vsevküper preživela 36 let. Neka cajta je bila tūdi v Egipti: »Leta 1985 smo šli ta, bilau nas je osem iz Mure, njihove tekstilne delavce včiti. Delali smo moške pidžame, srakice in lače pa ženske spalne srakice in bluže.« Gda

so bili kakši svetki, so si rosag leko tūdi poglednoli. Ovak pa je bilau zanimivo, ka so nej steli živeti v hoteli, tak ka so si te gorzsikali en ram, v sterom so bila tri stanovanja, v sterih so te živeli. Na konci je na žalost tak bilau, ka je Mura začni-

la pomalek propadati, vej pa znamo, ka se je šivanje gvanta v glavnon iz Evrope preselilo v Azijo in tiste rosage, gé je delovna sila bole poceni: »Znamo, ka so se te

Marta z bratom in starišoma

direktori že fejst menjavali. Gda je prišo gospod Meh, si je on vözbrodo, ka mo meli skupinske norme. Ges sam bila od vsega začetka prauti, pa sam njemi pravla, ka je tau nej dobro gé. Za tiste delavce, steri so dosejali okauli

Marta Kutoša (z očali) se je v Egipti dobro počütila.

120 ali 130 procentov je tau bilau trnok lagvo, vej pa smo vküper te dosegnoli samo 95 procentno normo, tak ka so tisti dobri delavci te daubili menše plače kak so jih prva. Tak so te bili nagrajani slabši delavci.« Marta Kutoša je Muro za-

pistila leta 2009. Tau pa je napravila najbolje zavolo toga, ka je te leko skrbela za svojo betežno mater: »Ona je doživela možgansko kap, samo ka je lepau prišla k

sebi. Padari so predlagali, ka jo odpelamo na mordje. In te smo šle v Crikvenico, gé mam eno pajdaškinjo. Na žalost je tam spadnola in si je strla nogau, tak ka je po tistom obležala v posteli in sam ges te dve leti skrbela za njau. Po njeni smrti sam te malo ške šla nazaj v Muro delat, po tistom sam ške v Piroti v Srbiji malo delala, samo te sam tūdi sama neka zbetažala, pa sam tak enjala delati.«

Kak penzionistka trnok rada dela v svojom gračenki in z raužami, sterih ma dosta pauleg svojoga rama in v njom. Rada se sede tūdi na piciklin ali pa dé na kakšen izlet. »Leko povem, ka že celi svoj žitek rada vandrivam po svejti. Vsakšo leto probam kama titi. Najbole dale sam bila v Južnoafriški republiki. Tam sam bila dva kedna. Če mo zdrava in mo mela tūdi zadosta penez bi rada šla ške v Meriko,« je na konci ške pravla Marta Kutoša.

Silva Eöry
Kejpi osební arhiv
Marte Kutoša

Zveza Slovencev na Madžarskem (ZSM) si je tudi v letošnjem letu prizadevala ponuditi pester izbor programov za Slovence v Porabju kot tudi v matični domovini. Pri tem so nam pomagali številni ljudje, ki aktivno sodelujejo pri uspešni izvedbi programov.

K ohranjanju identitete, jezika in kulture bistveno pripomorejo kulturne skupine ZSM, ki popestrujejo različne prireditve ne samo doma, temveč tudi v Sloveniji. Leta 2023 so imele kulturne skupine skupno 83 nastopov v Porabju, Sloveniji, na Madžarskem in Hrvaškem: MePZ Avgust Pavel Gornji Senik 10, FS Gornji Senik 3, Sakalovska folklor 7, Komorni zbor ZSM Monošter 6, Folklorna skupina upokojenk 2, števanovski Cerkevni pevski zbor 9, Porabski trio 18 in Seniške sinice 7 nastopov.

Najstarejša kulturna skupina v Porabju, MePZ Gornji Senik, je letos že 49. sodelovala na 52. taboru slovenskih pevskih zborov. V novembru pa so v gornjeseniškem kulturnem domu slavnostno praznovali 85-letnico delovanja.

Pevska skupina ZSM Seniške sinice je imela aprila prvi samostojni koncert v kulturnem domu na Gornjem Seniku. Predstavili so se s širokim repertoarjem, od porabskih do slovenskih ljudskih, slovenskih modernih in madžarskih skladb pod mentorstvom Julije Fajhtinger. Na koncertu sta kot gosta nastopila Ben Maj in Julia Gašparič iz Slovenije.

Komorni pevski zbor ZSM se je udeležil revije Primorska poje. Nastopili so v Trenti v središče Triglavskega narodnega parka.

6. maja smo v kulturnem domu v Sakalovcih organizirali spominski koncert v počastitev mentorja in harmonikarja Stanka Črnka ter srečanje ljudskih pevcev in godcev z naslovom Vsakdo mora imeti prijatelja. V programu so nastopali Porabski trio ZSM in Folklorna skupina ZSM Sakalovci, Kulturno društvo godcev in pevcev Vinski bratje iz Gederovcev, Ljudski godci Što ma čas, družina Velner in pevska skupina Društva upokojenecv Lenart.

Folklorni večer z naslovom Polka je ukazana je potekal 5. oktobra v gledališki in koncertni dvorani v Lendavi. Večer je bil posvečen spomladi minulnemu Mirku Ramovšu, utemeljitelju etnokoreologije, znanosti o ljudskem

plesu na Slovenskem. Na prireditvi je nastopila FS ZSM Sakalovci.

14. oktobra smo imeli slovenski dan v Budimpešti v soorganizaciji tamkajšnjega Slovenskega društva. Tradicionalno srečanje Slovencev se je začelo s slovensko sveto mašo v cerkvi sv. Ane na trgu Szervita v mestnem jedru. Mašo je daroval župnik Lojze Kozar ml., generalni vikar in kancler soboške škofije. Pri liturgiji je sodeloval MePZ Avgust Pavel ZSM Gornji Senik. Po maši je sledil pester kulturni program, v katerem so sodelovali ženski pevski zbor Sanje iz Nove Gorice, vokalno-instrumentalna skupina Sanje in Slovenski pevski zbor Irena Pavlič Slovenskega društva v Budimpešti.

21. oktobra so na zborovskem koncertu z naslovom Pozdrav jeseni v konferenčni dvorani Slovenskega doma sodelovali Komorni pevski zbor ZSM Monošter, MePZ Divača in MePZ ZSM Avgust Pavel Gornji Senik.

Pri kulturnih skupinah sodeluje več kot 100 oseb iz Porabja in Slovenije, ki jim ni težko žrtvovati svojega prostega časa za kulturo. Za njihovo letoletno delo se jim iskreno zahvaljujemo.

Šege in običaji

Ohranjanje porabskih šeg in običajev je ena od najpomembnejših dejavnosti ZSM, zato večkrat v letu pripravimo programe, ki so povezani s starimi šegami.

Prvo takšno prireditev smo imeli že na začetku januarja z rokodelskimi delavnicami v Slovenskem domu, kjer smo izdelovali poročno okrasje za letošnjo borovo gostüvanje. Delavnice so potekale pod vodstvom Milene Fridl-Zelenik in Jelke Pšajd iz Slovenije. Pomagale so jima domačinke iz Porabja (Iluška Doncsecz iz Otkovcev ter Marija Csató, Agica Hanžek z Gornjega Senika).

V okviru slovenskega kulturnega praznika smo 9. februarja odprli razstavo z naslovom Panonska hiša – nekoč in danes v soorganizaciji Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota. Avtorica razstave Jana Balažic je predstavila zgodovino in sodobnost panonskih hiš. V glasbenem delu smo lahko prisluhnili mlademu harmonikarju Lukasu Gumilarju in njegovi sestrici Lari ter recitiranju pesmi Franceta Prešerna sodelavke knjižnice Metke Celec.

Literatura in jezik

V soorganizaciji Društva za humanistična vprašanja Argo smo v konferenčni dvorani Slovenskega doma praznovali srebrni jubilej knjižne zbirke Med Rabo in Muro. Na prireditvi so spregovorili o vsebini in narodnostno-kulturnem pomenu zbirke, odprli razstavo o njej, ki jo je pripravila Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, ter predstavili najnovejšo knjigo v njej – avtobiografsko pripoved porabskega

ska Sobota in PKTD Andovci. Program smo nadaljevali s pravljicami za odrasle, ki so jih pripovedovali Metka Celec, Benjamin Langner Von Höveling in Miki Roš iz Slovenije ter Dušan Mukič iz Porabja, za glasbeno spremljavo je poskrbel Tomaž Rauch.

Poletno literarno potovanje je potekalo na koncu maja v Slovenskem domu v Monoštru v organizaciji Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota. Sodelavci knjižnice so pripravili kratek

pisatelja, publicista in prevajalca Dušana Mukiča Ljubljana skozi moja očala/Ljubljana skaus aukole moje.

V letošnjem letu je predsednica Republike Slovenije Nataša Pirc Musar obiskala slovensko narodno skupnost na Madžarskem. V Slovenskem kulturno-informativnem centru Lipa si je ogledala tudi razstavo ob 25-letnici knjižne zbirke Med Muro in Rabo, v kateri je izšlo 25 literarnih del avtorjev iz Prekmurja in Porabja.

Z naslovom Pravljice ob krušni peči smo na Porabski domačiji v Andovcih 3. aprila skupaj zamesili testo in spekli vrtanek za vüzem v soorganizaciji Pokrajinske in študijske knjižnice Mur-

program, potem pa podelili priznanja za opravljeno slovensko bralno značko potujoče knjižnice v Porabju.

Slovenski jezikovni tečaj za odrasle smo letos organizirali dvakrat. Na začetnega se je prijavilo 30 oseb. Trimesečni tečaj sta vodili Martina Zakoč in mag. Barbara Zakocs, profesorici slovenskega jezika.

V letu 2023 je bil razpisan književni natečaj z naslovom Porabske litere, ki ga razpisujeta ZSM in Slavistično društvo Prekmurja, Prlekije in Porabja. Podelitev priznanja udeležencem literarnega natečaja smo imeli 13. decembra. Temeljni cilj natečaja je bil spodbujanje literarnega ustvarjanja porabskih Slo-

ZSM V LETU 2023

vencev vseh generacij, še zlasti med mladimi, in širitev poznavanja slovenskega jezika med njimi s pisanjem leposlovnih besedil.

Likovno ustvarjanje

Slovenski dom v Monoštru je tudi letos dal priložnost ustvarjalcem, da predstavljajo svoja dela, gostili smo več različnih razstav. Letos je potekala že 22. mednarodna likovna kolonija, kjer je ustvarjalo 10 umetnikov iz Madžarske,

Očarljive barve nam je umetnica predstavila svoje slike o naravi s čudovitimi barvami ter s pesmijo in glasbo tudi popestrila program.

Programi za otroke in mlade

Mlada generacija je tudi lahko naša program zase: od 27. februarja do 3. marca so se učenci višjih letnikov dvojezičnih osnovnih šol in dijaki, ki se učijo slovenski jezik na srednjih šolah, letos drugič udeležili šole v naravi na Rogli.

Metoda Perger. Popoldan je bil namenjen delavnicam, kovanja, izletu in zabavi. Tabora se je udeležilo 12 učencev.

V okviru projekta Kulturna izmenjava nas povezuje je v organizaciji Vrta Murska Sobota in ZSM potekal tri-dnevni tabor za malčke iz Porabja v otroškem vrtcu Murska Sobota. V dopoldanskih urah so potekale ustvarjalno-jezikovne delavnice v slovenskem jeziku, popoldne so se malčki udeležili različnih aktivnosti. Tabora se je udeležilo sedem malčkov s starši.

V oktobru je bila ZSM soorganizator 1. srečanja vseh vrtčevskih otrok v Porabju. Naslov srečanja je bil Ko zorijo jabolka, z njim povezujemo otroke, ki jih družijo pomembne nitke: učenje slovenskega jezika, igra, pripovedovanje zgodb in ustvarjanje.

V pravljичnem mesecu decembru je tudi porabske malčke v Slovenskem domu obiskal Miklavž. Člani Miškinega gledališča so nas popeljali v pravljčni svet z gledališko predstavo, nato so se s kratkim programom Miklavžu predstavili tudi naši malčki.

Spremembe

19. maja je v Slovenskem domu v Monoštru potekal volilni občni zbor ZSM. Člani so za predsednico znova izvolili Andreo Kovács, v sestavi nadzorne komisije ni sprememb, člani so ostali Andrea Labritz Kern, Ildikó Windisch in Imre Trajbár. V predsedstvu deluje 7 članov. Občni zbor je letos izglasoval zaupnico kandidatom: Gyöngyi Bajzek, Karlu Holecu, Klari Fodor, Alojzu Hanžku, Melindi Ropos - Csató, Gáborju Bajzeku in Noémi Illés.

Sodelovanje

Tudi v letu 2023 smo pri različnih kulturnih prireditvah uspešno sodelovali s slovenskimi društvi in narodnostnimi samoupravami v Porabju in na Madžarskem. Poleg tega imamo dobre stike z drugo krovno organizacijo na Madžarskem, z Državno slovensko samoupravo, z generalnim konzulatom Slovenije v Monoštru in zagovornico Slovencev v madžarskem parlamentu. To velja tudi za nekatere zamejske organizacije in ustanove v Italiji, Avstriji in na Hrvaškem.

Podpora mladim

ZSM si od nekdaj prizadeva, da bi podpirala mlade na njihovi poti pri izobra-

ževanju v slovenščini. V tem šolskem letu imamo eno študentko v Sloveniji. Pri ZSM jo podpiramo z mesečno stipendijo. Poleg tega pomagamo učencu gornjeseniške dvojezične osnovne šole Denisu Wachterju pri njegovem športnem udejstvovanju v Sloveniji, saj igra pri Nogometnem klubu Mura in to nalaga veliko dodatno finančno breme njegovi družini.

Ob koncu šolskega leta je ZSM podelila priznanje učencem in dijakom, ki so aktivni pri kulturnem ustvarjanju slovenske narodne skupnosti na Madžarskem. Vsem prejemnikom iskreno čestitamo.

Nagrade in priznanja

Skupščina Železne županije je tudi letos podelila priznanja v počastitev državnega praznika 15. marca, spomina na revolucijo v letih 1848–49. Na narodnostnem področju je ZSM za spominsko plaketo Avgusta Pavla predlagala Margito Korpič (Korpics Ferencné) iz Monoštra za njeno vsestransko in dolgoletno delo pri ohranjanju slovenske kulturne dediščine in ljudskih obrti v Porabju.

Najvišjo državno nagrado za narodnost, ki jo podeljuje vlada Madžarske za izjemne dosežke na narodnostnem področju, je v tem letu prejela nekdanja učiteljica na DOŠ Jožefa Košiča, predsednica Slovenske narodnostne samouprave Gornji Senik Eva Lazar. Za nagrado jo je predlagala ZSM.

Vsem nagrajencem iskreno čestitamo.

Vse programe z različnimi vsebinami smo lahko tudi v letu 2023 uresničili s finančno pomočjo iz Slovenije in Madžarske. Posebej se zahvaljujemo Uradu Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, Uradu predsednika vlade na Madžarskem in Javnemu skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

Vsem cenjenim pomočnikom, sodelavcem in podpornikom se zahvaljujemo za soustvarjanje naših lepih programov, prireditev in delavnic. Srčno se veselimo novega leta, novih izzivov in programov skupaj z vami!

V imenu ZSM in časopisa Porabje vam želimo prijeten in miren božič ter srečno, zdravo in uspešno leto, ki prihaja.

Lilla Bugan,
sodelavka ZSM

Slovenije, Hrvaške. Pridružili sta se jim tudi dijakinja in študentka iz Porabja. Strokovni vodja kolonije je bil Feri Gerič. Razstavo del, nastalih na 22. likovni koloniji, smo odprli 25. novembra v Slovenskem domu.

Med 20. in 25. avgustom so imeli mladi možnost udeležiti se 51. mednarodne likovne kolonije mladih v Šentjanžu na Koroškem v organizaciji Slovenske prosvetne zveze v Celovcu. Tabora ustvarjanja so se udeležili učenci iz Italije, Avstrija, Slovenije in dve učenki iz Porabja.

3. oktobra smo odprli razstavo umetnice Angelike Talaber, ki je po poreklu porabska Slovenka. Pod naslovom

Na šolo v naravi je potovalo 24 učencev in 6 spremljevalcev. Učence je pričakal preplet športnih in jezikovnih vsebin, ki so krepile uporabo slovenskega jezika.

15. jezikovne počitnice so potekale od 31. julija do 4. avgusta z naslovom Morje, ti povej v Centru šolskih in obšolskih dejavnosti Breženka. Jezikovnih počitnic se je udeležilo 29 učencev iz Porabja.

Poletni jezikovni tabor za monoštrske osnovnošolce, udeležence narodnostnega pouka slovenščine, je potekal od 3. do 7. julija. Dopoldne so potekale ustvarjalno-jezikovne delavnice, ki jih je izvedla slovenska učiteljica asistentka na monoštorski osnovni šoli Jánosa Aranya

NADOMESTITINJAU NIŠTJE NEJ MOGO

Anica Szalai, vodja mlašeče folklorne skupine DOŠ Števanovci, nam je etak pripovedala od tisti devet lejt, stere je vtjüper leko doživela z mentorico FS Marijo Rituper: »Točno

smo se taum dobili. Vsikdar objem, poljubček... Gda nej prišla Marija, tisto srejo sam pa dja sama vadila z mlajši. Marija néni je zatok stroga bila, depa ovak bi tau nikdar nej dosegli, ka smo.

tö Marija néni zriktala že 2004. leta, harmonikaša Borisa Velnera iz Prekmurja, njega tö ona včila igrati, in Boris je postal naš super dober stalen muzikant. Vsikdar smo več in več natopov meli, smo se daleč mogli voziti. Na Madžarskem smo večkrat bili v Szomboteli, Mosonmagyaróvári, Budimpešti, gde Slovenci živejo. V Sloveniji smo ogromno nastopali, bili smo še v Vojvodini, Italiji. 2007. in 2008. leta smo meli 21 in 22 nastopov, to je bil vrh našega delovanja. Mlajši so radi šli, navdušeni so bili, telkokrat smo na več dni šli, nikdar

so nej prajli, ka neštjejo titi. Potistim smo še na revije tö ojdli, zatau nam Marija néni pa zriktala nove noše pri Slovenskoj zvezi, ka so na revijaj vse strogo ocenjevali. Iz naravnoga materiala, iz bombaža, lena je dala zašiti po strokovni nasvetaj Marije

vsikdar lejpa bila, mlajši so večkrat prajli: »Jaj, Marija néni kak je lejpa!«. Vsikdar se je smejala, prijazna bila, lejpe gvante je nosila, šminkala se je, nakite je nosila. Mlajši so go radi meli. Nej samo stro-

2003. leta 12. marciuša se je začnilo našo skupno delo z Marijov ali kak mi pravimo z Mária néni. Te smo meli Vogrina za ravnatela, on je sto, aj šaula ma tašo skupino, gde mlajši bola leko spoznajo slovenstji djezik, slovensko kulturo, narečje, šege in se je obrno na Slovensko zvezo. Oni so zaprosili Marijo, če bi leko vzela mlašečo folkloro včit plesati pa popejvati in nas je ona vzela. Dja sem pa prišla kak lerenca njej na pomauč. Tistoga ipa, gda smo začeli, so zatok mlajši še doma kaj gunčali slovenstji, ka sta babica ali dejdek doma bila. Če so gučati nej gučali, razumeli so, ka njim je Marija néni gunčala. Marija néni je dobro gunčala madžarsko tö, a nej stejla zatok, ka aj se šaulardje vsebole navčijo slovensko rejč. Tistoga ipa smo 28 mlajšov meli na šauli, in za folkloro se je zglasilo 19, tak, ka so spoj nej vedli, ka ji čaka. Tak smo začnili, ka Marija néni prišla z možaum vsako drugo srejo v kulturni daum, dja sam pa mlajše vtjüppobrala pa

Gda smo začeli, Marija néni sama bila, ona je včila korake, kak trbej na ritem stau-piti, ona je spremljala, igrala vcuj na klaviri. Nej bilau tau léko, enostavno delo. Sama je napisala besedilo za pesmi in še gnesden mam té tekste, ji fotokopiram pa dam mlaj-

šom. Marciuša smo začnili in prvi nastop smo že meli na materinski dan v kulturnom domi. Potistim smo še pet nastopov meli tisto leto in Marija néni prajla, če de tau tak, té de njim nauvi gvant trbelo. Te smo dobili za nošo bejle bluze, duge tjikle, förtoke, klobuke, strumfe pa črejvle s finančno pomočtjauv Zveze, oni so nas držali gora. Goslara nam je

Makarovič. Zdaj tö té noše mamó še. 2007. leta smo že dvej skupini meli, malo pa vólko, 16 članov.

Nikdar sta nej s praznimi rokami prišla s Kalmanom na probe, vsikdar sta prinesla nika mlajšom, kakšne bonbončke ali pecivo. Gda smo na nastop šli, te njim je Kalman bači vsikdar sladoled ali sok küpo. Fejs sta mlajše rada mela. Marija néni je

kovne, druge stike smo tö meli med seov. Jaz sem z njo eno prijateljico dobila ali prijatelja s Kalmanom. Mi smo se po vajaj vsikdar peljali v Monošter na kakšno kavo, smo se pogovarjali. Na božič, za rojstni dan smo podarili eden drugega. Spoznali so mojo družino. Skurok devet lejt smo delali skupaj in gda ji je zdravdje več nej pistilo, ka bi nas tadale včila, smo se mogli posloviti. Nadomestiti njau ništje nej mogo, probali smo z nauvim mentorici, samo one službo majo, večer pa mlajše ne moram nazaj zvati na vaje. Tak, ka sem sama ostala. Delam še gnesden iz toga, ka sem se od Marija néni navčila. Njau več ni, ampak, ka je tö njala, tisto ostane za vedno, na vekoma. In če léko nika še tapovejm, mam eno malo vnukico Ano, zdaj bo dva mejseca stara, gda go zibam, ji vsikdar popejvlam, Ringa, ringa raja, Mravla mi je pelala pa Dvoje lače sam raztrgo, ka in kak me je Marija néni navčila in med zibanjom še tak plešem, kak se vrtimo pri Ob bistrem potoku je mlin.

In mi mala Ana vsikdar za-spi. Leko sem rejsan haležna Mariji. Ona je zdaj odišla, naj si počiva, saj si je zaslužila.« Agica Holecz, ravnateljica DOŠ Števanovci: »Gda sam dja prišla na tau šaulo 2007. leta, té je že folkloro aktivno delala. Dja trno lejpe spomine mam, dosta-dosta pomauči so dali folklori, Anici pa šaulej tü, ka je ta folkloro leko tak delala, kak je delala. Pa štja gnesden leko dela s tistoga, ka se je Anica od njé navčijla. Dostakrat sam dja ušla z njimi, pa sam pomagala, če so nastope meli. Trno dobro smo se počutili, kak z Marija néni tak s Kalman bačinom. Dja sem obadva trno poštojvala pa mo je poštojvala tadale tü. Marija so zdaj že med andjeli, Boga molimo za njé. Tėjste pesmi pa plesi eštja zdaj živejo, na tėjsti gvant, ka so Marija dali zašiti s finančno pomočtjauv Zveze, skrb mamó. Tak mislim, ta folkloro mora tadale delati, nej samo za spomin, litji gda mlajši popejvajo pa plešejo, s tejm ohranijo kulturo pa djezik. Tak, ka Baug plati Marija, ka ste nam pomagali, dočas ste ladali. Zdaj pa počivajte v miru!

*Klara Fodor
slike iz arhiva
Anice Szalai*

Pripovejsti o slovenski krajinaj

Barkovlje so gnes po cejlom svejti poznane. Tau pa zavolo velke regate Barkovljanka, na stero vsikšo leto na gezere jadrnic (vitorlás) s cejloga svejta pride.

Tak doj z bregja regata Barkovljanka vögleda, nin na svejti telko jadrnic vküper ne pride. Na pravom kraji svetilnik vidimo, steri je po prvoj velkoj bojni biu gorpostavljeni. Svetilnik vnoči pa v megli svejti, aj ladje pa barke ne zablaudijo. Stejm Talani za Slovence žalostno leto 1920 svetijo, gda so diplomati tau slovensko zemlo njim v roke dali.

Čupa

Barkovlje je stara slovenska ves v steri so zvekušoga ribičke živeli. Ribe so njim življenje vküperdržale, vse je vö iz nji prišlo. Riba je za nji tau bila,

Ménje čupa se naléki tumači. Iz rejči čok vöpride, tau pa dugi falat cejle drejve znamenüje. Kelko je poznano, je slejnjja čupa eške leta 1942 »živa bila«, doj z nje so ribe lovili. Od nje

se dosta vej, zato ka držina Caharija je čupo leta 1947 Slovenskomi etnografskomi muzeji v dar dala. Tak se vej, ka leta 1898 jo je Janez Caharija steso pa jo na maurdje djau. Tiste

Tau je vse, ka smo leko iz tisti časov od Narodnoga doma Barkovlje vönajšli. Na levjom se od zvüna leko vidi, na pravom kraji pa kak je od znautra vögleda. Pejneze za njega so domanji lidge vküper dali, sami so ga naprajli. Nej več kak 23 lejt je delo pa živo.

ka za druge žito pa pšenica znamenüje. Tak ménje té stare vesi je tó delo na maurdji dalo. Tak nisterni pravijo, ka po barci aj bi ves ménje dobila. Tau tumačenje bi leko stoj na nikoj djau, ka rejč barka bole nauva gé, kak pa Barkovlje na taum svejti stojijo. Čupa je tisti čunaklin, s steroga so domanji lidge ribe lovili.

najstarejše čupe so že davnik preminaule, čupa Marija je edina vcejlak cejla ostanala. Gda so možakarge na maurdji za ribami šli, ženske so doma drugo delo mele. Gvüšno, ka na mlajše so skrb mele. Depa, neka takšnoga je trbelo delati, ka pejneze prinese. K gospudom so v Trst ojdile, zamazani gvant vzele, doma ga zaprale,

na špagotaj sišile pa nazaj v Trst odnesle. Ta šega kak čupa duge pripovejsti, nam pa dosta od toga pripovejda, ka na vesi se je delalo, v varaši pa so se pejnezi obračali. Barkovlje srečo majo, ka nesterni domanji lidge za zgodovino svoje vesi velko brigo majo. Kelko je poznano, ka za najbolje staro držino Martelancovi valajo. Lidge z držinskim imenom Martelanc gvüšno že od leta 1400 v Barkovljaj živejo. Za tisto trdo žlato valajo, stera se je talanskomi terori nej dala pokoriti. Oni so najprva tó na čupaj ribe lovili, v bole nauvi časaj so jo za bole moderen čunaklin vöminili.

Narodni dom Barkovlje

je v časi vse vekšoga fašizma gnako kak vekši daum v Trsti zaodilo. Od toga kak je zgoro, že smo pripovej dali. Eno leto za njim so divdji fašisti na Barkovlje šli. Depa, prva do toga pridemo, kaj več od tej narodni daumov trbej prajti. Vse slovenske krajine skrak maurdja je eške Monarhija prejk mejla, una je regule gorpostavlala. V njoj se je skozi čas že vse na velke vöminilo. Narodi so svoje pravice daubili. S tejm so si Slovenci svoje kulturne centre začnoli gorpostavlati. Nej samo skrak maurdja, vsepovsedi po slovenski krajinaj v Monarhiji se je takše godilo. V Barkovljaj so si takšen slovenski Narodni dom leta 1897 gorpostavili. V njem je na velke kulturno življenje začnoli živeti.

Tistoga 12. decembra leta 1921 so taljanski fašisti drukaraj slovenski novin Edinost v Trsti škeli gorvužgati. Policaige so je dojavili, uni pa so si nej mer njali. Že eno leto nazaj so Narodni dom v Trsti gorvužgali, tadale so škeli iti. Na velke se je čülo: A Barcola, a Barcola! Barcola je talansko ménje za Barkovlje. S pacinom pa tapačami so se na tramvaj gorseli pa že se prauti Barkovljam pelali. Tam je do tragedije prišlo.

Skrak toga nas znauva držinsko ménje Martelanc sreča. V toj pripovejsti vcejlak ovak se z njim godi, kak smo prva pripovej dali. Viktor ali po nauvom Vittore Martelanc je kcuj k fašistom stano, iz Slovence se v Talana vöobrno. Un je v

Čupa je tisti čunaklin biu, na sterom so si slovenski ribiči 1200 lejt kriüj na maurdja slüžili. Eške malo po drugoj velkoj bojni so z njimi na lovino šli. Čupa je iz cejloga falata drejve vösklesana. Ta do 7 mejtrov je duga bila pa neka prejk pau mejtera šörka.

toj bandi biu, ka je iz Trsta v Barkovlje šla. Dokumenti nam tak pripovej dajo: Kakši dvajsti ji je bilau nut v črne srajce zravnene. Kaulak devete vöre

za tebe! Vančeka je tak krepko vdaro, ka iz glave so njemi auči staupile, oslepno je. Niške je več nej vüpo prauti njim iti. Stauce, stole, lade so na küp zmetali, po tom küpi pacin polejvali pa gor vužgali. Po 23 lejtaj je Kulturni dom Slovencom

v Barkovljaj dojzgoro. Že leta 1927 so novine Edinost dojzapojevane bile. Tiste novine, od steri so fašisti na Barkovlje šli. Slovenska rejč je vcejlak

Junak Ivan Vanček Krečič kak pojbič tune pomaga gorpobejrati, stero so moški iz Barkovvelj z mrežami kcuk k brgej potegnoli. Na žalost se po tistom, ka se je v Narodnom daumi zgodilo, od njega več nika ne vej.

večer so doj s tramvaja skaučili pa z velkim kričom na Narodni daum šli. S pistolami pa bombami so krčmara pa lidi v krčmej v straji držali. Najbole naprej je z velkim kolom v rokaj Slovenec Vittore Martelanc stano. V domanji Barkovljaj so njemi ménje Lisica dali. Prauti njemi pa njegvi bandi ali škvadri se Vanček postavi, Martelanc pa povej: Vanček, tau je

dojzapovejdana do konca druge velke bojne ostanola. Slovenski Narodni dom Barkovlje gnes znauva v slovenskoj rejči živé. V njem se tó s spominjanjom na najbolje žalostni den v njegvoj zgodovini leko srečamo. Tam tadale skrak maurdja pa nas že ves Križčaka, ves v steroj so se vnaugi poznani Slovenci narodili.

Miki Roš

DEŽELA KOZOLCEV – DEŽELA ŠESTEGA ČUTA

Slovenija je dežela, ki ima zelo bogate etnološke zbirke. Območje, ki je tako majhno v evropskem kulturnem prostoru, ima ohranjenih več dragocenih zbirk kot marsikje drugod po Evropi. Ena od takšnih

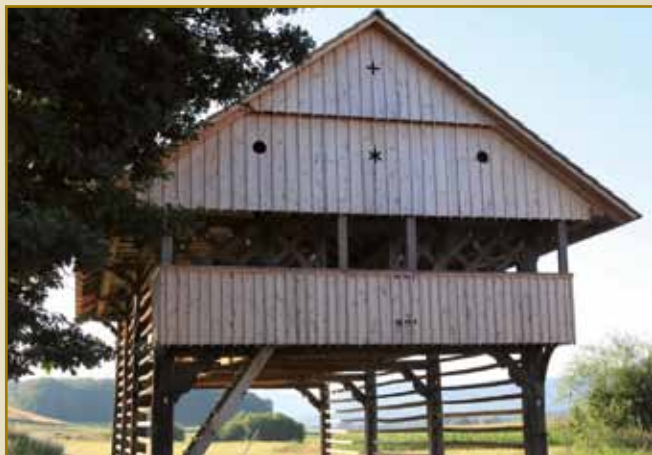
terih je obešeno seno. Ta del so poimenovali »koza-kozel-kozolec«, po dejanskem imenu koza. Kozolec je sprva dobil streho, nato pa širše strešno zavetje. Dva vzporedna kozolca, povezana s streho,

zolzcu so ljudje sušili in shranjevali žita, seno, koruzo, lan, konopljo, stročnice, odrezke gomoljnic, praprotno in drugo. Dvojni kozolci so večinoma primerno mesto za shrambo orodja, kmetijske mehanizacije in vozov, gradbenega materiala in sodobnih vozil.

Največ kozolcev je na Dolenjskem. Občina Šentrupert se je januarja 2021 prijavila na 6. javni izbor operacij za uresničevanje ciljev na območju LAS Dolenjska in Bela krajina v programskem obdobju med leti 2014 in 2020, ki so bili financirani iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj. Na razpisu je bila občina uspešna, saj je dobila dovolj denarja, ki ga je namenila novemu projektu Dežela kozolcev – dežela šestega čuta. S tem dosežkom je v Šentrupertu nastal prvi muzej na prostem s to tematiko. Na tem prostoru je na ogled 19 različnih sušilnih naprav,

ima 1 km dolgo mrežo sprehajalnih poti. Sicer pa je v muzeju na prostem zastopanih šest razvojno dokazanih tipov kozolcev na Slovenskem: trije enojni (enojni, enojni s plaščem, enojni vzpo-

mestu), ki prikazuje ohranjene lesene stavbe in naprave iz Mirnske doline. Slednja povezuje v prvotnem okolju ohranjeno stavbno dediščino v celovito predstavitev gospodarskega in kulturnega življe-

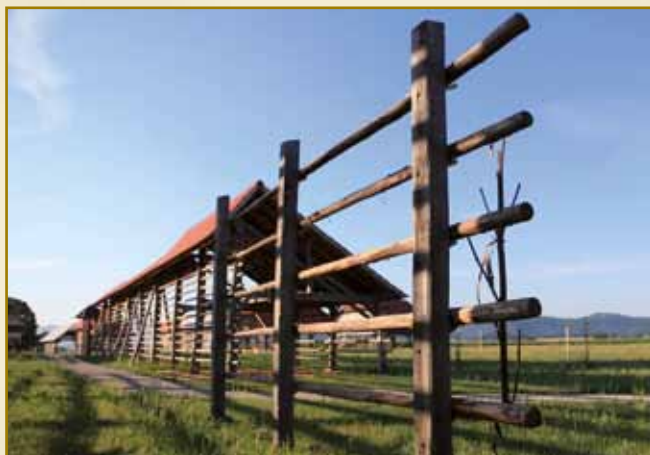

Grčarjev toplar

lepota naših tleh so kozolci. Velikokrat se sprehajamo ali vozimo mimo teh objektov, ne da bi sploh pomislili, da so del naše edinstvene kulturno-etnološke zgodovine.

V Sloveniji je veliko vrst kozolcev, ki se med regijami razlikujejo, kar pomeni, da so lahko enojni, enojno raztegnjeni, enojni vzporedni, nizki, raztegnjeni ter dvojni. Seveda se pri kozolcih razlikujejo tudi imena glede na regije: kozolec, jezer, toplar itn. So predvsem na Štajerskem, Koroškem, Gorenjskem, Dolenjskem, v majhnem predelu Bele krajine, na Primorskem, Notranjskem ter na avstrijskem Koroškem v Zilji, manj pa jih je v Rožu in Podjuni. Ne najdemo pa jih v Prekmurju, na Krasu in v slovenski Istri. Slovenski geograf dr. Anton Melik je bil prvi raziskovalec kozolcev pri nas. Njihov razvoj opisuje z besedami: prvič – drog je pogreznjen v zemljo navpično in se imenuje sklad. Dve palici (otočki) v vrsti sta postopoma opremljeni z več vodoravnimi prečkami, na ka-

izoblikujeta povezan kozolec ali toplar. Vendar pa ta razvoj ni bil nikoli kritično oziroma sistematično preverjen. Prve priče o kozolcih na Slovenskem najdemo v knjigi Slava vojvodine Kranjske (1689)

Kozolec brez strehe iz Ribniške doline

Janeza Vajkarda Valvasorja. V njej je opisano, da se povezani kolci v njegovem času niso na široko uporabljali. Uradno pa obstaja definicija, kaj kozolec sploh je: Kozolec je samostojna ali ob drugo gospodarsko poslopje prislonjena sušilna naprava, izdelana iz lesa. Je na domačiji ali ločeno, na polju oziroma travniku. V ko-

ki izvirajo predvsem iz Mirnske doline, le ena je iz okolice Ivančne Gorice. Namen postavitve je prikaz razvoja kozolca v časovnem, prostorskem in socialnem pomenu, od preprostih sušil do razvojno bogatih oblik dvojnih kozolcev, imenovanih tudi toplarji. Muzej na prostem se razprostira na 2,5 ha urejenih površin in

Lapov toplar z Bistrice pri Šentrupertu

redni) in trije dvojni (nizki, kozolec na kozla in toplar). Zbirka obsega 19 naprav za sušenje sena, med katerimi je 17 kozolcev, najstarejši je iz leta 1795, kar jo uvršča med najstarejše ohranjene dvojne kozolce v Sloveniji in na svetu. Z Deželo kozolcev je inovativni projekt občine Šentrupert vsestransko vrednost dediščine kozolcev povezal s sodobnimi oblikami turizma in gospodarstva. V projekt so vključeni občina, lokalna društva in podjetja, izobraževalne in znanstvene ustanove ter številni posamezniki.

Področja muzeja Dežela kozolcev pa so nanizana po naslednjem vrstnem redu: Muzej na prostem s prenesenimi kozolci, ki so bili obnovljeni v skladu s konservatorskimi načeli, in sicer Center za ohranjanje kulturne dediščine za raziskovalno, strokovno in izobraževalno dejavnost. Pri tem gre za področje dediščine stavbarstva, zlasti kozolcev, ki se vežejo na področja nesnovne dediščine. Sledi pa še mreža »in situ« (na samem

nja ter spodbujanje turistične ponudbe Dolenjske in hkrati Slovenije.

Pravi kozolec je tisti s streho. Med temi so napeti kozolci, ki so sestavljeni iz vodoravnih palic, pritrjenih na močne lesene, kamnite ali betonske drogove/stebre. Streha ščiti sušiče se pridelke pred dežjem. Po slogu ostajajo še raztegnjeni plaščni kozolci, ki so v Sloveniji zelo razširjeni. Izdelani so tako, da sta med okni dva vzporedna manjša droga, povezana s streho. Namen teh zakritih delov je, da vanje postavijo kmetijsko orodje in vozove. Naslednji tip se imenuje dvojni raztegnjeni kozolec, kjer nastopata dva vzporedno napeta kozolca, zgrajena v razmaku 4–5 m in sta med seboj povezana s prečnimi stebri. Ta tip se je pojavil predvsem v 20. stoletju. Sledijo še toplarji, ki so verjetno nastali zaradi gospodarskih razmer na prehodu iz srednjega v novi vek, ko se je kmetijska tehnika izboljšala. Izpopolnjevala se je tudi tehnika gradnje, ki je omogočala

Aleksander Ružič

»Čas friško ta ide,« si mislin, da se špancejran gor po mojoj rojstnoj vesi.

»Že je skoron konec leta. Par dni ešče v novembri in december, pa je konec tüdi

toga leta,« ide dale moje mišljenje, da gledan pod sebe, kak mokro asfaltno cesto kratki pomaleči stopaji piščavlejo za sebov. Zglednen se nazaj in si pravin:

»Tak kak za sebov piščavlejo prehojeno pout, tak za sebov piščavlejo svoj čas. Da nazaj poglednemo, vidimo samo svoje spomine.«

Kaplice doj z držence kaplejo in se zgublajo v mokrouči, meni se pa tak vidi, kak da bi štele čas mejra in spokojnosti. Glij iden mimo velke iže, gé je nekda bila krčma. Ta iža je že dolgo prazna. Naednouk pa mi oči obisnejo na visikon rouri, šteri je vcuj zozidani k stejni.

»Ja, Ferevni so šküfke sišili,« me več na mejri ne pisti spomin. »Z njuvin pojbon sva vzimi kürila v veliko peč in z nje je vročina šla po kusti cevaj pod rešeta, gé so se sišile borove šküfke. Da smo podejrali boré, te smo zelene šküfke doj z vejk poberali in je vozili k njin. Nikši dinar je od toga prišo. Da so se zadosta segrele, so se odpejrale in te sva rešeta trousila, tak ka je borovo semenje kapalo skouz rešeta doj v plejnato škatülo. Dejdek mi je pravo, ka s toga semenja borove cepike spouvajo v zadrugi.«

Ranč ne ven, da priden do transformatora. Postavili so ga petedesetdevetoga leta, da je v ves prišla elektrika. Ešče ga je od tistoga časa lekaj več nišče nej popravilo ali kaj obejlo, zato ka že ščista grdou vövidi. Oči se mi stavijo na brežki, gé v vejaj pa v že odpadajoučom rdjavozelenon listji vögledata neometana stejna štale in bejla cimprana iža mojga pajdaša Ernija. Dosta sva si mejla sigdar povedati, zatou ka je njemi rejč lepou šla. Kak nej bi, če je pa biu novinar pa ešče bole pisatel in pesnik. Ali je mogo pred par lejtj oditi. Zdaj so vödali njegova Odhajanja, štere je nej vtegnou skončati.

»Pokopali smo ga v domanjoj vesi. Kak Pišteka, šteri je tüdi šče najti svoj zadnji počitek v svojoj rojstnoj vesi,« mi spomin skouči na drügoga mojga pajdaša, šteri je odišo nej dugo za Ernijon.

»Kelkokrat sva se doubila v Ljubljani, da san meo kaj ta iti, v tiston njuvon bufeti, šterome ešče zdaj novinari in vsi drügi takše fejle pravijo Bangladeš. Sigdar sva znala kakšo vöro tan na šanki obisniti in se pogučavati ali pa ešče večkrat kaj štükati z njegovimi novinarskimi pajdaši,« mi oči gledajo tan ta gor po vesi, gé vö z drevdja gleda njegov zapüščena žuta iža in mi odi po glavi njegov razgibano življenje.

»Ja, tü je pa biu vodovodar. V vesi je on prve vodovode delo. Z domanji stüdenčov je pumpa vlejkla vodou. Tome smo trno radi bili, zato ka je s pipe trbelo samo vodou pistiti in se je živina zlejka napojila. Nej kak prlej, da je z vedrov bilou potrebno vsakši den na de-

SPOMINI

setine vejder vode vö s stüdenca zvlačiti,« san se zdaj spomino, kak so me zavolo toga včasi roke bolele.

»Ka ga je mantralo, ka se je obeso, pa je nej znao nišče nikdar praviti,« san se sigdar pito.

»Tan na brežki je pa stao prvi veški gasilski dom. Meo je samo dve izici: v enoj je bila šprickanca, štero so mogli lidje goniti, ka je vodou dala, v drügoj pa je biu mrtveči vouz. Tak je vövido kak kraleska kočija, samo ka je biu čaren, z nikšimi srebrnimi roužami. Sigdar me je nikak straj bilou, da so v njon v škrinji od doma mrtvoga na cintor pelali,« mi je šlo nikše mrzlo po hrbti.

»Poleg je pa bila velka veška mlaka. Pravili so njej toplice, zatou ka je v enoj zimi eden moški šče domou iti, ali je zavolo močnoga klitona zavozo glij v tou mlako. Pod njin se je led frtrgno, ali so ga malo po tiston pajdaši friško vöpotegnili. Smej je pa zavolo toga seeno osto. V tou mlako je tekla močna vretina. Da je vretinska voda doj po cesti po kolatečnicaj začnila tečti in delati svekle djarke v šodrastoj in pesečnoj cesti, je bilou gvüšno, ka de dež. Staroga gasislkoga douma več nega, pa tisto mlako so že tüdi davno zasipali.«

Da mi je tou po glavi šlo, san se spoumno, ka je obri tej mlake, prek ceste biu doma tišlar. Ali je mladi mrao. Pravili so, ka zavolo toga, ka je preveč kadiu močne cigarejtline.

»Zdaj je tan doma samo njegov vnük, san in brez novoga pokolenja.«

»Ka se pa te zdaj špancejraš po ton deždji,« me naednouk stavi Dragica, skoron moja vrstnica.

Zdignen marelo. Tüdi ona je nikan namenjena. Najbrž malo po vesi ide. Ka de pa drügo v ton grdon vrejmeni. Zdaj je že dugo dovica.

»Zdaj nemremo nika delati. Tej par svinj, ka je krmimo za zabadanje, friško taopravin, pa malo k Lujzi stoupin. Nej, kak čas ide? Božič je že malo nej na pra-gi, pa nouvo leto friško pride. Boug zna, ka nan ešče prinesé,« se friškoma obrne.

Gledan za njouv. Ja, ma prav. Samo čakamo leko pa vse dobroga vüpamo. Sakši ma svoja prčaküvanja. Vsi bi bili radi srečni. Samo ka je sreča? Je tou mogoče dosta pejnnez? Betežen bi biu najbole srečen, če bi se njemi zdravdje povrnoulo. Želejmo si, ka bi biu mer, ali svejt ide z ene bojne v drügo. Bojna je tak najveška nesreča. Molimo za naše držine, za našo deco. Prčaküvanja so velka. Kelko de se nan dobroga v nouvon leti spunilo?

Niti ne ven, da san prišo nazaj do mojga nekdašnjoga douma. Zdaj stoji ešče samo senba pa štale. Ali seeno z mojga grünta, šteroga san v mladosti zapüsto, ide nikša toplina. Nej mi je bilou žao, ka san v ton deždji, po takšon grdon vrejmeni odo po svoji spominaj. Oči se mi ešče stavijo pri staron oreji, šteri že od vendar sigdar stoji tan na sredi mojga dvorišča, te pa merno seden v avto in se odpelan proti mojemi doumi.

skladiščenje obilnejšega in raznovrstnejšega pridelka, kjer je še prostor za mlatenje. Po drugi strani pa so s prihodom toplarjev propadali predvsem enojni kozolci, zamenjali so jih namreč skednji. Ker so bili raztegnjeni kozolci postavljeni večinoma na njivah in travnikih, so bili toplarji postavljeni ob hlevih in skednjih, saj so bili namenjeni za shranjevanje sena.

Dandanes pa kozolci na žalost počasi izginjajo iz slovenskega kmetijskega okolja, saj večinoma niso več funkcionalni in bi bilo za njihovo gradnjo oziroma vzdrževanje treba vložiti veliko sredstev. Redkokdaj še vidimo seno, ki se suši v razpetem kozolcu. V današnjem času jih uporabljajo kmetje predvsem za skladiščenje kmetijskih strojev, orodja, krme, sena, slame, koruze in drugih za kmetijstvo nujnih potrebščin.

Na obrobju naše dežele so še pokrajine (prej omenjene), kjer se kozolci ne uporabljajo. Sušilne naprave so tam preproste in običajnočasne narave, vendar so etnološkega pomena. Spominjajo na kulturo slovanskih prednikov ob prihodu v novo alpsko domovino, imenujejo pa se stog, ostrvi ali pa kar preprost kozolec brez strehe.

Slovenski kozolec že od nekdanj velja za eno pomembnih kmečkih inovacij, ki se je oblikovala in izpopolnjevala skozi stoletja. Velja za tradicionalni simbol slovenskega podeželja in je še vedno živ spomenik ljudskega stavbarstva. Pokrajine so okrašene s kozolci od izvira reke Drave do Kolpe in Sotle, Italije, Avstrije do Švice. Skupaj jih je vsaj 6.000.

Mojca Polona Vaupotič

SPOTREJTA TAPAČA

Kama gnes znauva ideš, žena? Vsikšo srejšo se vözravnaš, cejla se vönamalaš pa z parfümom dojpoli-gejš. Eške gnauk te pitam, kama te tvoja glava napalava? Če bi te nej pozno, bi pravo, ka drugoga moškoga maš.

»Na, ka čakaš,« si gospaud Ernani z rokau ide po pišlivoj glavej.

»Mer mi njaj! Vej sva pa tau že staukrat probala. Vse že na pamet vejš. Baug moj, nika ne boš tapozabo. Dober boš, kak eške nigdar nej. Lidge te tak ali ovak radi majo, po tejm pa vsi gorstanejo, takšen aplavz dobiš kak eške nigdar nej. Više so mi te tvoje domanje probe prišle.«

Gospaud Ernani dramo dojdene, na tiüma tadale za sebe probo ma: Žena, lapau te prosim, ne delaj norije! Vejš, gda nut v meni vreti začne, zmejs ne vejm, ka delam. Če za drugoga moškoga zvejm, leko tebe pa njega bujem. Es me gledaj, gda s teuv gučim!

Gospaud Ernani si kluma, dobro njemi ide, najbaukše do zdaj njemi je šlau. Ene rejči je nej tapozabo. Depa, mejra v njem nega. Eške samo dvakrat spat ide pa večer do ga na premieri gledali. Kak eške nigdar do zdaj do ga leko vidli. Kak bi ga režiseri, steri so v njegov domanj ves ojdli delat, nej bi

radi meli. Leko so ga nej poštüvali, ka vsigdar samo za dve ali pet minutov je leko gor na oder stano. Zdaj, zdaj glavno vlogo ma. Po tres-ti lejtaj je prejgen igralec v svojom domanjom amaterskom teatri grato.

»Idi si nekšno delo najdi! Vej pa ne moreš samo na tau premiero broditi. Eške kaj drugoga na taum svejti geste,« ženi že pošteno na žile dé.

Gospaud Ernani zvekšoga svojo ženo bauga. Rad go ma že od tistoga dneva, kak sta se kak mladiva učitelja oprvin v šauli srečala, na božičnom bali plesala pa v njenoj maloj sobi se na drugi den gorzbidila. Nej dugo nazaj sta slejgen kredit za svoj daum plačala, iz steroga so trge mlajši že na svoje odišli. Na vse takše si brodi, gda venej za ramom drva kala. Pomalek zima pride, pravijo ka duga pa mrzla bau. Pošteno vsiče, prejšlo od tapače se spotere. Tau nika dobroga ne znamenüje, ga strausi. Neka de naupek šlau, so stari lidge v vesi vedli prajti. Takše se ne smej zgoditi, potrejto tapačo gleda. Delo moram do kraja obrediti, si zapovej. S tejm tau bajo na nikoj denem, tau, ka se je potrla.

»Dau bi ti karto, depa, vsikši je samo dve daubo. Če bi leko, za vse sausede bi je vzeu pa njim tadau. Müva sva si vsigdar dobriva sauseda bila

pa tak ostane tö. Hvala ti, zranje ti tapačo nazaj prinesem,« gospaud Ernani veselo nazaj domau odide. Do večera je drva kalo, kcuj pa rejč po rejč svoj tekst ponavlo.

Prva je večer premiere prišo, so v veškem kulturon daumi eške generalko meli. Gospaud Ernani oprvin tremo dobi. V lejtaj, gda je samo malo mogo gučati, se njemi je takše nej godilo. Zdaj sam glaven igralec, nika ne smej naupek iti. Režiser ga vpa-met vzeme, kak njemi glas trpeče, kak bi meklo paužro, gor pa doj oidi.

»Ernani, vse de vredi, vövrli ti meni. V tebi velki talent vidim, ti samo delaj, kak smo probali, kak smo delali. Ge v tebe vövrlem, kak eške v enoga nej,« njemi šké režiser tremo na nikoj djasti. »Ekipa, idemo eške gnauk! Od tam demo kak Ernani ženo strli.« Tadale njemi je šlau, kak leko staromi majstri ide. Takšnomi, steri že lejta pa lejta samo glavne vloge špila. Eške sam sebi se je povido. Vedo je, ka nika ne more naauppek iti. Zatoga volo tö je cejlaj ekipi dve runde pijače plačo. Nauč je merna bila, eno sekundo je nej na tekst brodo. Na drugi den se njemi je sobota vlejkla kak eške nigdar nej. Vsikša minuta njemi je kak ena vöra duga bila. Žena je skur gostüvanski obed sküjala, gospaud Ernani je samo zrej-

zancovo župo zo.

»Ne morem puno črvau meti pa takšen gorstaupiti. Za koncentracijo je tak baukše, tau mi leko vövrleš,« od stola gorstane, se muje pa znauva na vöro gleda. Samo pau vöre je taodišlo. Pisá vzeme pa z njim se šetat odide. Z lidami se sreča, vsi vejo, ka večer bau. Spitavajo ga od toga pa od tistoga, najbolje pa od toga, ka se ma večer zgoditi. Nisterni njemi že naprej gratulejrajo, ka prvi je na plakati gornapisani. Kak bi malo gizdavi grato, domau pride. Na vöro pogledne, dve vöri sta taodišli. Nika, pomalek de trbelo iti.

Kulturni daum je do kraja pun. Gospaud Ernani sedi v garderobi, kolegica njemi masko dela. Na konci njemi eške lase na pišlivo glavau gordene. Gospud Ernani je kredi, ka svojo bravuro pokaže.

»Nogau si spoteri,« njemi režiser po staroj šegi srečo želej.

Po eni vöri pa pau vsi v kulturnon daumi trpečejo, ka svojoj ženi naredi. Gospaud Ernani njoj pripovejda: »Žena, nej gnauk sam ti povedo, ka z meuv se ne šali. Moja glava naura grata, če za drugoga moškoga zvejm. Slejgnjo paut te pitam, steroga maš!« Žena samo dojpgleda, nika ne povej. »Tau mi samo od sebe guči, tau, ka si tiüma ostan-

la. Vidiš, ka mam v rokej?«

Vsi spodkar pod audrom v eden glas spistijo ahhhhhh. Un pa pistolo do njene glave zdigne pa strli. Spodkar se eške bole aaahhhhh čüje.

V deseti minutaj pauze vsi so veseli. »Publiko v rokaj držimo. Samo tak dale, samo tak dale,« njim za drugi tau drame režiser volo dava.

Gospaud Ernani čaka, ka ga osaudijo. Stodji, tadoj po cejlom kulturnom daumi gleda. Zar ga birauv spitava: »Eške itak ste nej povedali, zakoga volo ste ženo bujli. Policajge so nika nej najšli, ka bi kakšnoga drugoga mejla. Ka vas je na tau napelalo, ka ste strejlali na njau?« Un pa tadale stodji, nut v sebi trpi, že je na tom, ka skuze do njemi tekle. Tau samo najbaukši v teatri leko naredijo, si brodi. Birauv eške gnauk pita: »Ka je bilau, ka ženo ste bujli?«

V tejm gospaud Ernani tam na srejši dvorane sauseda zagledne: »Saused, oprosti, ka sam ti nej tapače nazaj prineso. Zranje ti jo brž nazaj prinesem.«

Vsi gori na audri so brezi rejči ostanoli, lidge spodkar so se smedjati začnoli, njemi pa so od nevaule zdaj najbolje za istino skuze tekle.

Od tistoga dnejva tadale so ga vsi v vesi gospaud Tapača zvali.

Miki Roš

NAUVO LETO 2024

Če ste eni izmed tistih, šteri si prau-ti konci leta dojnapišejo razne cilje za nauvo leto, nejste edini. Tau nas dela večina. Kak če bi čakali, ka de paunauči v nas vdarila nekša čalarija, štera de nas spremenila, ka mo začnili delati vse tao, ka do zdaj nej smo.

Te pa pride deseti den nauvoga leta pa čalarija mine, mi pa ostanemo gnaki, kak pred nauvim letom.

Zatau mo pravla tau: edina čalarija,

štera lejko napravi čüdeže v našom žitki, je notri v nas. Neje odvisna od datuma pa nej od nauvoga leta. Čalarija je v nas. Mi smo tisti, šteri delamo čüdeže, pa šteri si lejko žitek napravimo lejpi kak si želejmo.

Zatau si ne dajte za nauvo leto samo takše cilje, ka te več telovadili pa hujšali, pa menjali službo. Na prvom mestu naj je skaus vaše zavedanje, ka ste vrejdnji najbaukšoga, ka si zaslužite srečo pa vse dobro.

Pa te začnite večkrat delati stvari, štere mate radi. Več se smejte. Smej je dobra vibracija, pravijo. Na dobri vibraciji pa se nam slabe stvari ne morejo zgoditi, samo dobre lejko več cuj pritegnemo.

Postavljajte sebe na prvo mesto. Postavite meje liden, šteri so do vas nej dobri. Vzemite si cajt za sebe. Večkrat se pitate, kak se počütite.

Žitek je samo eden pa prehitro mine. Škoda je zgüblati čas za stvari

pa lidi, šteri nam ne punijo srce. Na konci mo s sebov nesli samo lejpe spomine. Nej dela, nej pejnez, nej kuče. Samo lejpe spomine pa lübezzen do nas samih pa tistih, šteri so pauleg nas.

Zatao naj je vaše nauvo leto 2024 puno lübezni pa lejpih nauvih spominov. Tak te na konci leta 2024 lejko pravli: naj Baug da, ka bi bilau 2025 isto kak je bilau tau leto.

Simona Rituper

Doktor Gregor Voglar, zdravnik na dvoru ruskega carja Petra I. Velikega

Vsebinsko in slikovno bogato knjigo Doktor Gregor Voglar, zdravnik na dvoru ruskega carja Petra I. Velikega, je zasnoval, uredil in prispeval vanjo kar nekaj besedil Jurij Kurillo. V njej pa najdete tudi prispevke drugih uglednih avtorjev. Gre za z novejšimi spoznanji obogateno delo, postavljeno v širši kontekst splošnih političnih in ožjih medicinskih razmer časa, v katerem je živel in deloval Gregor Voglar (1651–1717), rojen v Naklem.

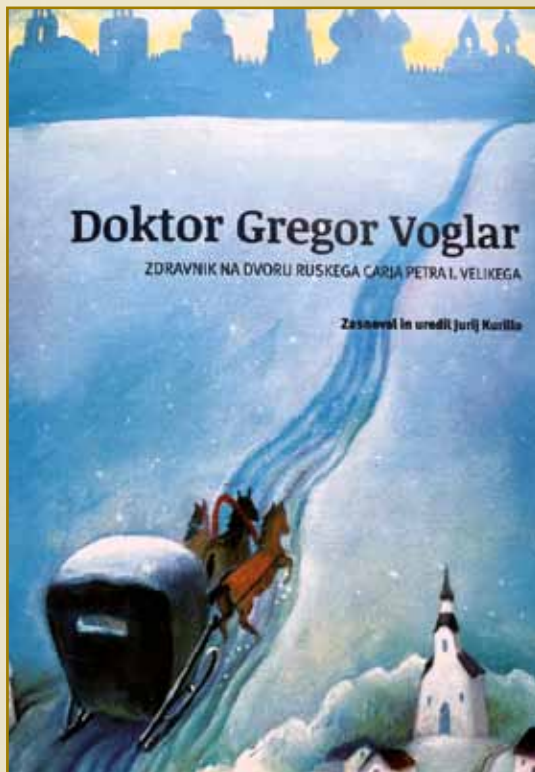
Knjiga vsebuje prispevke različnih avtorjev, ki vsak s svojega specializiranega področja opisujejo delovanje tega znamenitega Slovenca.

V slovenskem zgodovinskem prostoru je Voglar zasidran kot osebni zdravnik ruskega carja Petra I. Romanova, imenovanega Veliki. Za to službo ga je priporočil dunajski dvor habsburškega cesarja Leopolda I., najbolj zaradi njegovega učinkovitega spoprijemanja z valovi epidemije kuge, ki je v tistem času desetkala Evropejce.

Vsebinsko knjigo bogatijo širše opisani zgodovinski dogodki takratnega časa, tako opisi političnih, kulturnih, medicinskih in drugih razmer v tedanji Evropi.

Voglar je živel na prehodu iz 17. v 18. stoletje, ko je kulturno-zgodovinsko obdobje renesanse (1500–1650) prešlo v razsvetljenstvo (1700–1800). Če so zdravniki v prejšnjem obdobju delovali predvsem individualno

na plemiških dvorih in v večjih mestih ter se ravnali samo po lastni zavesti, je v času razsvetljenstva nad-

zor nad zdravstveno službo prevzela država, četudi z monarhično oblastjo in zakoni. V ta namen je uvedla

zdravniške kolegije in poskušala dvigniti izobrazbeno raven ljudi, ki so delali v teh službah.

Tako je tudi Voglar najprej študiral humanistiko v Gradcu, nato medicino na Dunaju, v Bologni in Rimu. Postal je doktor filozofije in medicine.

Na prvem službenem mestu v Pliberku (Bleiburg), kjer je delal kot mestni fizik, se je srečal z epidemijo kuge. Uspešno jo je zatiral in zaradi svojih sposobnosti zaslovel daleč naokoli.

Nato je odšel v Radgono (Bad Radkersburg), kjer je delal do leta 1686. Tega leta je postal vodja zdravnikov. Z delom je do leta 1688 nadaljeval v Gradcu.

V Moskvo je prispel leta 1689. Kot osebni zdravnik je spremljal carja Petra Velikega na potovanjih po Evropi in na bojnih poljih celih 26 let.

Po vrnitvi z vojnih območij v Moskvo je med drugim deloval na moskovskem medicinskem uradu, leta 1710 pa so ga poslali v Kijev zatirat kugo. Voglar je kot zdravnik namreč spoznal, kako pomembna je za zdravje ljudi higiena, predvsem pa neoporečna pitna voda.

Leta 1715 se je vrnil v rojstno Naklo, kjer je februarja 1717 umrl.

*Pripravila Jana Balazic,
Pokrajinska in študijska knjižnica
Murska Sobota*

IZ NAŠE KÜNJE: PIZZA PUŽAKI

Svetki so pred vratami in v tej dnevaj gospodinjne preživejo dosta cajta v künjaj. Pripravljajo se razne dobraute, sladke ali slane, štere dišijo po cejli kuči.

Večina familij ma svoje tradicionalne recepte, štere priplavljajo za božič pa za silvestrovo. Gnes pa vam dam par idej, s šterimi lejko popestrite svoj tradicionalni jedilnik.

Pauleg toga do vam lejko pri pripravaj pomagala tüdi deca, zatau, ka je vse enostavno za napraviti.

Ena od takših enostavnih dobraut je ta, štero vidite na sliki – pica malo drugače ali pizza pužaki.

Za te odlični prigrizek te nücali:

- listnato testau
- šunko za pico ali kakšo drügo šunko po vaši želji
- sir za pico ali kakšoga drügoga, ka se fajni topi
- kečap
- začimbe za pico (posušena bazilika, origano ...)

Vzemetes rolo listnatoga testa. Testau

razmotate pa na tenko namažete s kečapom. Potrausite ga z malo süje bazilike pa origanoja, te pa gor skladete plast (réteg) šunke za pico, potrausite z naribanim siron za pico, te pa testau zavijete kak retuš. Narežete približno 2 cm kuste rezine, stere skladete v plej,

pa spečete. In tau je cejla umetnost. Sama sam za eno rolo namesto kečapa ponücala kisko smetano, pa so moji pravli, ka sta obej varianti rejsan dobri.

Za vegetarijance lejko zmejšate kisilak (ščipke) s smetano, pa maso malo

posolite. Testau premažete s tau kisilakovo maso, te pa prepražite lük ali pa por, s šterim potrausite na vrhi kisilak, pa napravite rollice. Napravite lejko bolonjsko omako ali samo prepražite mleto mesau, date cuj zelenjavo, pa nafilate s tem. Testau lejko na vrhi nama-

napravite neka slično tüdi na drügi način. Narejšete kolobare bejluga krüja ali pa fancosko bageto. Naribate kakšo navadno salamo pa sir, k šterima cujzmejšate ali jajce ali pa kisko smetano, ka pač mate rajši. Kolobare krüja na vrhi nadejvate z maso pa spečete. Pri enoj kolegici sam pa pred časom gejla še eno zanimivo varianto takšoga krüha. Napravila ga je tak, ka je vzela toast krüj, šteroga je namazala s putrom. Na puter je dala gor kolobar ananasa iz konzerve, na ananas šnitü küjanoga pršuta, na pršut pa rezino sira. Kdaj je tao spekla, se je sir fajni raztaupo prejki ananasa. Meni, ka mam na pici rada ananas, mi je ta varianta bila rejsan dobra.

Če te za praznike meli na mizi kakšen dober narezek, lejko süje salame pa šunko in ostalo, ka vam ostane, ponücate za takšo špilanje s krüjom pa listnatim testom. Tisti, ka ste pa bole sladki, pa ponücajte sladke nadeve, od pudinga, do sladkoga kisilaka, rozin pa še kaj.

Pa dober tek iz naše v vašo künjo!

Simona Rituper

KDOR IMA CVETLICE RAD/STO MA RAUŽE RAD...

Dom naj bo v decembru okrašen

Božično-novoletni prazniki so pred vrati. V tem času si veliko obetamo in želimo. Sneg, mir, svetlobo, toploto, zdravje, obiskov, piškotov, daril, božičnih zvezd, ciklam ... Veliko od tega lahko dobimo. A najpomembnejše je, da v sebi najdemo

njihova vas. Vsak je imel majhne načrte in ideje, družinski člani so se takoj vključili in začeli reševati te izzive. Homogena družina.

Veseli me, ko spoznavamo nekoliko mlajše generacije, ki jim ni vseeno, kakšen bo ob praznikih njihov

majhne lučke, ki jih pričvrstimo v dekoracije. Naravna zelena je v floristiki nevtralna barva. Vemo pa, da brez zlate, srebrne, rdeče in bleščic ne gre.

Ne pozabimo na rastline, kot so božična zvezda, ciklama amarilis

pozabimo na krašenje daril. Drobni dodatki naredijo poseben vtis, darila pod drevesom pa so že na prvi pogled veliko bolj zapeljiva, če so domiselno aranžirana, ne samo postavljena v vrečko.

Zato vam v novem letu želim, da

Slika prikupne smreke, narejene ročno, ki krasijo domače dvorišče pred vhodom.

Novoletni namizni aranžma

Sveži venček za vrata z ambrovcem

Venček iz suhega materiala z eno svečo

srčnost in mir, da si ciljev ne določamo previsoko in da ob skromnosti zaživimo v svojem domu.

Nedolgo sem bila na obisku na kmetiji na Goričkem, kjer sem bila prijetno presenečena nad dekoracijo doma. Njihov dom je v pričakovanju božično-novoletnih praznikov okrašen ves december. Prav tako jim ni vseeno, kako bo okrašena

dom. Okraševanje je pomemben del praznikov. Še bolj je pomembno, če okrašujemo sami in je večina materiala vzeta iz narave. Skrb za naravo, okolje in človeka je še vedno v ospredju. Uporaba recikliranih in naravnih materialov ter novih modnih dodatkov v kombinaciji z različnimi tehnikami je vedno vodilo. Dodatno razpoloženje pa pričarajo

... Rastline so sprožilci sreče, ki se skrivajo prav v rastlinah. Vse to je tisto, kar nas dokazano osrečuje. Ob tem pa tudi smeh, objemi, prijazne besede in dejanja.

Božično-novoletno obdobje mi je nadvse prijetno, saj je napolnjeno z ustvarjalnostjo, naklonjenostjo, privlačnimi vonji po smrekah, cimetu, dobrotah, ki jih pripravljamo. Pa ne

bi čim več časa preživeli na svojem vrtu, med rastlinjem, da bi se osredotočili na dosežke, ki nam poklanjajo narava.

Morda niste vedeli ...

Tudi temeljito posušene pomaranče ohranijo dovolj arome, da prostor dolgo dišavijo z vonjem po citrusih.

Besedilo in foto Olga Varga

ADVENTNI KONCERT V BUDIMPEŠTI

Ob svetovnem dnevu zborovskega petja so 8. decembra Lokalna slovenska samouprava v XI. okrožju Budimpešte, Veleposlaništvo Republike Slovenije v Budimpešti in Društvo Slovencev v Budimpešti organizirali slovenski adventni koncert v Cerkvni sv. Ane na trgu Szervita v mestnem jedru Budimpešte. V programu sta nastopila Cerkvni zbor Števanovci Zveze Slovencev na Madžarskem in Mešani pevski zbor Štefana Kovača iz Murske Sobot.

Ferenc Sütő

Leto izzivov in novih priložnosti

Znova je leto naokrog in v zadnjem mesecu si običajno vzamemo tudi čas,

to leto trudili privabiti čim več turistov v naš turistično-nastanitveni center

njih občin, sredstva zanj pa je vodilni partner dobil tudi iz Madžarske. Turistični vlakec je zanimiva atrakcija, ki so jo naši turisti sprejeli zelo pozitivno. Z njim popeljemo turiste po naši občini in jim razkažemo znamenitosti.

Vincetiču, pripravili smo spominsko slovesnost ob mednarodnem dnevu spo-

Če sklenem: zadovoljni smo z letom, ki se poslavlja, saj ocenjujemo,

da pogledamo, kaj nam je uspelo narediti, z optimizmom pa snujemo tudi načrte za naprej. Leto 2023 je vsem prineslo mnogo

Peterloug v Markovcih, pripravili smo nove turistične izdelke in se povezovali z najrazličnejšimi partnerji, tudi čezmejno.

V Turistično-nastanitvenem centru Peterloug smo čez leto gostili veliko različnih skupin. Večji del so bile to šolske skupine in študenti v okviru izmenjave Erasmus+. Mladi se imajo pri nas zelo lepo, saj jim Peterloug omogoča druženje in raziskovanje. Bivanje pri nas je predvsem zanimiva izkušnja za mlade iz tujih držav, saj vidijo našo neokrnjeno naravo kot veliko prednost, povečini namreč prihajajo iz velikih evropskih mest.

mina na žrtve holokavsta, z razstavo Bojana Jandrišiča o spominu na popoln sončni mrk in gledališko predstavo smo začeli niz

da smo bili kos vsem izzivom, ki smo jih uspešno zastavili kot priložnosti, da se razvijamo in delamo dobro za ra-

izzivov, saj je prvo leto po epidemiji novega koro-

V turizmu imamo v občini Šalovci veliko načrtov,

V letu 2023 smo bili v sodelovanju z Občino Šalovci uspešni tudi pri pridobivanju sredstev. Tako smo dobili denar od podjetja Lidl za nova otroška igrala pri TNC Peterloug v Markovcih. Iz tega smo že postavili trampolin in naročili druga igrala, ki jih bomo namestili spomladi.

poletnih dogodkov, organizirali veliko prireditev

zvoj naše skupnosti.

navirusa, v katerem smo znova gradili zaupanje do partnerjev in izvajali vse storitve v polni meri. Tudi v Zavodu za turizem, šport in kulturo Šalovci smo se

zato si prizadevamo razvijati javno infrastrukturo. Pomembna pridobitev za razvoj turizma je nedvomno turistični vlak, ki je skupni projekt več sosed-

Pridni smo bili tudi pri organizaciji dogodkov, saj smo imeli vsak mesec kakšno prireditev. Med večjimi naj omenim proslavo za materinski dan, ob kulturnem prazniku smo se poklonili našemu žal že preminulemu rojaku, ki je imel močne vezi tudi s Porabjem, Milanu

ob občinskem prazniku in evropskem tednu mobilnosti ter vrsto drugih manjših dogodkov v sodelovanju z občinskimi društvi.

Mihaela Kalamar, direktorica Zavoda za turizem, šport in kulturo Šalovci

JASLICE POMELAJA IZ MALE POLANE NA RAZSTAVI V VATIKANU

Na mednarodni razstavi z naslovom 100 jasllic v Vatikanu so na ogled tudi božične jasllice, ki

Na Občini Velika Polana poučarjajo, da je to izjemen dosežek in potrdilo o kakovostnem,

več kot dvajset let delovne ter razstavne in prodajne prostore. Najprej so se posvečali le tradicionalnim rokodelskim uporabnim in okrasnim izdelkom, potem pa so jih začeli še oblikovno nadgrajevati, pri čemer so jim svetovali tudi priznani slovenski oblikovalci in drugi strokovnjaki. Prodajalno in razstavni prostor so uredili na nekdanji gümli (gospodarskem poslop-

Jasllice iz koruznega ličja in vrbovega šibja so na razstavi v Vatikanu.
Foto arhiv Zadruga Pomelaj

so jih naredili v Zadrugi za razvoj podeželja Pomelaj iz Male Polane. Med Berninijevim stebriščem na trgu svetega Petra v Vatikanu je na ogled 120 jasllic iz 22 držav sveta, ob prekmurških pa se predstavljata še dva slovenska izdelovalca jasllic: iz Spuhlje pri Ptujju in Dobrave pri Celju. Letošnja razstava je posvečena 800. obletnici postavitve prvih jasllic, ki so nastale v italijanskem Grecciu na pobudo sv. Frančiška Asiškega. V Vatikanu bo razstava na ogled do 7. januarja.

predanem in inovativnem delu v zadrugi Pomelaj, kar je ključno za predstavitev tradicije in kulture Slovenije na svetovnem odru. Jaslice, ki so na ogled, so izdelane iz naravnih materialov, predvsem koruznega ličja in vrbovega šibja.

Zadruga Pomelaj deluje kot zaposlitveni center in zaposluje deset invalidnih oseb. Naravni material poiščejo v okolici, koruzo pa tudi sami pridelajo, saj imajo le starejše sorte dovolj kakovostno ličje. Na Sabolovi domačiji v Mali Polani imajo že

V Zadrugi Pomelaj nastajajo različni ročni izdelki.

ju). Obiskovalcem ponujajo tudi tradicionalno pecivo, marmelade, bučno olje, pražene bučnice in drugo. Najavljenim skupinam tudi prikažejo, kako ti izdelki nastajajo, organizirajo pa tudi delavnice.

Jože Gabor

Državno nagrado za narodnosti prejela Eva Lazar

Najvišjo državno nagrado, ki jo podeljuje madžarska vlada za izjemne dosežke na narodnost-

Bolgarskem kulturnem centru v Budimpešti, nagrade sta izročila podpredsednik vlade Zsolt Semjén in državni sekretar za cerkvene in narodnostne zadeve Miklós Soltész.

Évo Lázár je za nagrado predlagala Zveza Slovencev na Madžarskem (ZSM). Slovesnosti v Budimpešti so se udeležili tudi zagovornica Slovencev Erika Köleš Kiss, predsednica ZSM Andrea Kovacs, predsednik Državne slovenske samouprave Karel Holec in veleposlanik Slovenije na Madžarskem Marjan Cencen.

nem področju, izročajo vsako leto ob dnevu narodnosti (18. decembra 1992 je skupščina Združenih narodov na ta dan sprejela konvencijo o zaščiti pravic narodnih in etničnih manjšin). Letošnja podelitev je potekala 14. decembra v

Nagrajenki Évi Lázár iskreno čestitamo. (Več o tem boste lahko brali v eni od naslednjih števil.)

Uredništvo

Pod Srebrnim brejgom ...

... se je čalarija zgodila. Nete võrvali, depa, že sprtrolejt se kaže. Pa nej zatoga volo, ka že bi kaj na drejvaj cvesti začnilo, nej zatoga volo. Sprtrolejt se v brsanji labde godi. Tau pa zatoga volo, ka v prvoy slovenskoj nogometnoj ligi že tiste tekme bršejo, stere bi eške kuman na pragi sprtrolejti mogle. Vejmo, ka zavolo nogometa ali bole popularno fusbala se vej kakši varaš, rosag tō vcejlak dojstaviti. Kak vōgleda je fusbala eške vekšo mauč daubo, iz zime je sprtrolejt naredo. Je pa ena

Zemla je zmrznjena bila, se je odvrnula, snejg je spadno, na nisterni stadionaj na njivaj labdo bršejo. Najvekša katastrofa se je ranč na stadioni Stožice v Ljubljani zgodila, na sterom slovenska nogometna reprezentanca tō brše. Cejla Evropa je leko sramoto vidla, gda je ljubljanska Olimpija evropsko ligo s francuskim Lillon ranč na Stožicaj špilala. Nej samo teren, Olimpija je svojo paut po Evropi tō katastrofalno zgotovila.

nevola, stero brsanje labde tō ne more võminiti. Té slovenski šport eške nej med bogate staupo, na stadionaj niške streje nema, ka es pa ta bi se pelala. Tak tereni na steri bršejo, so zagnauk eške nej prejk zime skaučili.

Ta sprtrolejt v zimi 2023 Muri iz Sobote dobro dene, zagnauk tak vōgleda. Po vsej driblanjaj s trenerami - tri so ji letos võminili - so nauvoga iz Srbije pripelali. Nikšen čalejr je nej, ka bi nagnauk vse najbaukše bilau, depa, ranč druga sprtrolejt v tom leti 2023 za nji je dobro võspadnola. Kak aj povejmo, dugo so si drugi na nji noge brisali, zdaj se je tau malo võminilo. Za travo na Murinom stadioni Fazanerija vekšo skrb kak v metropoli Ljubljana majo. Od spodkar jo segrevjavo, ka voda po deži bole brž taposene, snejg pa taodide. Kak dugo de »fusbalska sprtrolejt« v Soboti cvela pa niške drugi, kak samo čas leko povej.

Povej nam čas, povej, kak dugo eške čakati trbej! Nikak tak je že davnik nazaj eden slovenski pistol napiso. Ka je škeu vedeti, se je že tapozabilo. Je pa tau prilika, ka znauva od toga kaj več povejmo, ka čas se rajsan naupek vrti. Pacin spod Srebrnoga brga že eden čas pod 1,5 evrona stodji. Kak bi Slovence nekak rad emo, takše se po vsej regulaj aj ne bi godilo. Lidge vse vejo brž na šalo obranuati. Šala pravi, ka na pacinski pumpaj lidge v redej stodjijo. Pacin v kantlaj nazaj nosijo, za steroga so več mogli plačati pa pejneze nazaj prosijo.

Vse bole pa alkohol šké spadnoti. Zaprav, v parlamenti so võzglasili, aj bi gnako kak na drugom kraji Srebrnoga brejga bilau. Za 0,0 se gorgemlejo. Tau de žmetno naprajti, ka v eni krajinaj lidge že gda gorstanejo, 0,5 majo. Zaprav, telko alkohola že po zraki plava. Iz toga je nauva šala võprišla. Možakar prpovejda: Kuj k anonimnim alkoholikom sam stano. Vraga pa anonimni, vsi so sami poznanci bili.

Naš Srebrni brejg je veseli, ka v tom našom slejgnjom pisanji v tom leti smo nej od korupcije, ekonomski pa drugi nevol pisali. Dobro je tak, pav, zmejs šala tō mora biti.

Miki Roš

RAZGIBAJMO MOŽGANE

SKANDINAVSKA KRIŽANKA

					AVTOR: MATJAŽ HLADNIK	ZVEZDA POLAR- NICA	PACA ZA MESO	PEVKA BARUČA	ANDRAJ HRIBAR	DRENOVO GRMOVJE	AFRIKA DRŽAVA	PEVKA HOVRAT
					GLASBENI IZDELEK			8				
					NAŠA PEVKA ZABAVNE GLASBE (KATRINAS)							
					VARJENI SPOJ NOVOZE- LANDSKI DOMAČIN				ITALIJAN, NAFTNI KONCERTNI MARIJE- NETA			
POMOČ AMERIGO BENIN JAMB TAMPA	PREBI- VALEC KOČEVA	ITALIJAN, RAZISKO- VALEC VESPUCCI	BOLEZEN- SKI POŽI- GALEC	IYANA KOBILCA	APARAT ZA MEŠANJE DLAKE POD NOSOM	3				5		
NAPIČIČ GLODINEČ NA SVETU								TETA, STRINA, EVROPSKO POTNIŠKO LETALO				
IS- GASKA ČRKA							ATA, OČE TRETIJE NAJVEČJE MESTO NA FLORIDI			NAŠA PEVKA (TANJA)		VRVICA
VEČJA, OSTRA SKALA V MORJU	4			OCENJE- VALEC SESTRA OČETA ALI MATERE	2				ŽENI ŽIVKOVA			
SPREM- LJEVALCI BOGA EROSA			6		OBUKA VOZILA, KARAVAN ŽALOST				7			
GOVEJA MLEČNA ŽLEZA V DIMLIJAH				JAMBSKA STOPICA HEATHER LOCKLEAR					PESNIK GRUDEN ŠPELA MOČNIK			
ANGLEŠKA PISATE- LJICA CHRISTIE				9			NAŠA PEVKA (NINA)					
NEKDANJI PRESE- NIK ZDA REAGAN							GLAVNO MESTO ERITRIJE	1				

Končna rešitev:

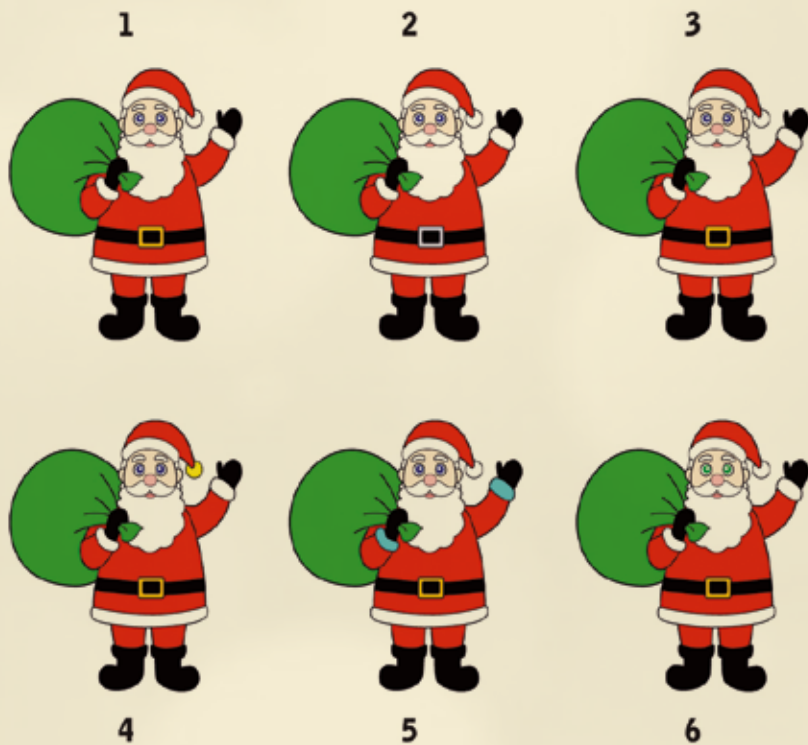
1	2	3	4	5	6	5	6	7	6	8	3	9	6
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

SUDOKU

								2
3				7				1
		7		9	6			5
		6			9	4		
	3	4				2	7	
		8	1			3		
4			9	2		1		
	5			1				6
7								

UGANKA

Samo dva Božička sta si povsem enaka. Katera dva?

POHOD TREJ KRALOF NA POUTI PO DOLAJ PA BREGAJ V BUDINCIIH

SOBOTA, 6. JANUAR 2024, OB 10. URI
PRI VAŠKO-GASILSKEM DOMU BUDINCI (BUDINCI 21)

Pot nas bo od vaško-gasilskega doma Budinci vodila skozi gozd mirno mejnih kamnov do mesta, kjer je nekoč v Budincih stala karavla. Po krajšem postaniku se bomo odpravili čez mejo v Porabje, kjer nas bodo v Andovcih pri malem Triglavu pričakali domačini. Po okrepčilu sledi še zadnji del poti do začetne točke pohoda v Budincih, kjer bo topla malica.

Organizatorji prireditve: Kulturno-umetniško društvo Budinci, Občina Šalovci in Porabsko kulturno-turistično društvo Andovci

Zbor pohodnikov: od 9. ure dalje, start pohoda ob 10. uri.

Prijavnina: 10 evrov za odrasle in 8 evrov za dijake in študente. Za mlajše otroke prijavnine ni. Vsak pohodnik prejme topli malico.

Dolžina poti: 12,4 kilometra

Oprema: pohodniška obutev in pohodniške palice, nahrbtnik, voda. Zaradi gibanja v obmejnem pasu imajte s sabo osebni dokument.

Prijave: pred začetkom pohoda, za večje skupine pa so zaželjene predhodne prijave na danjanaa.nemes@gmail.com (040 427 404) ali zido.vendelag@mail.com (040 583 456).

BOŽIČNA DELAVNICA V ŠTEVANOVCIH

Slovenska narodnostna samouprava Števanovci že dolga leta pripravlja delavnico pred božičem. Tako je bilo tudi letos, 16. decembra smo na župnijo ob 15. uri vabili vsakega, ki je želel pripraviti kaj lepega za božič.

Tri različne delavnice smo imeli. Pekli smo medenjake. S pomočjo Karole Szabó, ki je prišla iz Győra, smo izdelovali angelčke iz slame. Gospa Karola že več let hodi k nam in nas razveseli s svojimi slamnatimi okraski.

Marta Steinmetz pa je letos prišla s presenečenjem. Božični okvir za slike so si lahko naredili vsi, ki so se nam ta dan pridružili na delavnici. Zelo lepi in kreativni okvirji so nastali.

Medenjake smo tudi okrasili. Hvala vsem, ki so se nam pridružili. Skupaj smo delali, se pogovarjali in čakali božične praznike.

Prek časopisa želim vsakomur mirne blagoslovljene božične praznike, mnogo ljubezni in medsebojnega razumevanja ter zdravo, srečno novo leto.

*Agica Holecz,
predsednica SNS Števanovci*

Porabje

TEDNIK
SLOVENCEV NA MADŽARSKEM

Izhaja vsak četrtek
Založnik:
Zveza Slovencev na Madžarskem
Za založnika:
Andrea Kovács

Glavna in odgovorna urednica
Nikoletta Vajda-Nagy
Naslov založnika in uredništva:
H-9970 Monošter,
Gárdonyi G. ul. 1.;
tel.: 94/380-767;
e-mail: porabje@gmail.com
ISSN 1218-7062

Tisk:
TOPnet d.o.o.
Kupšinci 49d, 9000 Murska Sobotica, Slovenija

Časopis podpirajo: Državna slovenska samouprava,
Urad predsednika vlade, oddelek za narodnosti,
Zveza Slovencev na Madžarskem in Urad vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.
Naročnina: za Madžarsko letno 2.600 HUF, za
Slovenijo 22 EUR. Za ostale države 52 EUR
ali 52 USD.

Številka bančnega računa: HU75
11747068 20019127 00000000,
SWIFT koda: OTPVHUHB

www.porabje.hu